

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Kusoma Kiswahili

Kitabu cha Mwanafunzi, Darasa la 2

PHOTO: Alex Kamweru

Primary Math and Reading (PRIMR) Initiative

Yaliyomo

Shukurani	ii
Wiki ya 1	1
Wiki ya 2	6
Wiki ya 3	11
Wiki ya 4	16
Wiki ya 5	21
Wiki ya 6	26
Wiki ya 7	31
Wiki ya 8	36
Wiki ya 9	41
Wiki ya 10	46
Wiki ya 11	51
Wiki ya 12	56
Wiki ya 13	61
Wiki ya 14	66
Wiki ya 15	71
Wiki ya 16	76
Wiki ya 17	81
Wiki ya 18	86
Wiki ya 19	91
Wiki ya 20	96
Wiki ya 21	101
Wiki ya 22	106
Wiki ya 23	111
Wiki ya 24	116
Wiki ya 25	121
Wiki ya 26	126
Wiki ya 27	131
Wiki ya 28	136
Wiki ya 29	141
Wiki ya 30	146

Shukurani

Kitabu hiki kimefanikishwa kutokana na ufadhili wa DFID/Kenya na USAID/Kenya. Katibu Mkuu wa Wizara ya Elimu Sayansi na Teknolojia Dr. Kipsang' Belio alihusika sana katika kuelekeza juhudi za kitaaluma za Wizara, Baraza la Mitihani nchini Kenya (KNEC), Taasisi ya Wasimamizi wa Elimu ya Kenya (KEMI), Taasisi ya Elimu Maalumu ya Kenya (KISE), na Tume ya Kuwaajiri Walimu (TSC). Kwa pamoja, DFID/Kenya na USAID/Kenya wanawasilisha kitabu hiki kwa Wizara ya Elimu Sayansi na Teknolojia kwa minajili ya utafiti katika shule zilizo chini ya mradi wa kuboresha ujuzi wa hisabati na usomaji nchini (PRIMR). **Kitabu hiki ni cha utafiti na matumizi yake nje ya shule zilizo kwenye mradi wa PRIMR hayaruhusiwi bali kwa idhini ya Wizara ya Elimu Sayansi na Teknolojia.**

Shukurani maalumu zaendea kikundi cha wataalamu kilichoandika kitabu hiki kutokana na mwongozo wa mawanda na mfuatano. Hongera na shukurani hizi ni kwa wataalamu wa RTI PRIMR: Dr. Benjamin Piper, Jody Roy, Evelyn Jepkemei, Titus Kazungu, Rabasa Onyango, Agatha Kimani na Jessica Mejia kwa kazi yao ya kuandika kitabu cha wanafunzi na mwongozo wa walimu. Shukurani maalumu pia ni kwa kikundi cha Uanzilishi na Utekelezi wa Mradi (PDIT) kinachojumuisha washiriki wa Wizara ya Elimu na Wadau wengine. Kikundi hiki kilijumuisha: Bw. Odongo Malenya wa Wizara ya Elimu Sayansi na Teknolojia (Nairobi), Flora Malasi Mkufunzi Mkuu katika Taasisi ya Elimu Maalumu ya Kenya (KISE), Hannah Mkonji Mshauri wa Walimu (Nairobi), Sylvia Kariuki wa Shule ya Msingi ya Crater (Nakuru) na Savida Maina wa Shule ya Msingi ya Tom Mboya (Nairobi). Kikundi hiki pia kiliongoza ruwaza ya mpango na uanzilishi wa mpangilio wa mawanda na mfuatano. Kikundi hiki pia kilihusika katika kuandika kitabu hiki na kinasimamia majaribio yake darasani. Tunatambua pia mchango wa Washauri wa Walimu (TAC Tutors), makocha na walimu katika shule zote zinazotekeleza mradi wa PRIMR. Mchango wao katika kuboresha kitabu hiki unatambulika sana. Pia wanafunzi na washiriki wa jamii katika kaunti ya Nairobi, Kiambu, Nakuru na Kisumu walihusika kwa kiwango kikubwa. Ubora wa kazi hii unatokana na juhudi zao za dhati.

Shukurani pia kwa Nahashon Mwangi, Paramjit Lall, Julius Maina, James Ngotho na Jeremiah Mbutia kwa uchoraji wa picha. Hatimaye ni bidii, uwezo na talanta ya wanafunzi wa nchi ya Kenya ambao watupa motisha kuendeleza na kufanikisha mradi huu.

Januari 2014

Tamka sauti.

M m

A a

U u

Tamka sauti ya herufi na usome silabi.

m a
mam aa
maam u
mum uu
muu

Soma silabi na maneno.

bi na mu
binamu
m jo mba
mjombasha nga zi
shangazi
a ta m pa
atampa

Tamka sauti.

K k

T t

L l

Soma sehemu za neno na neno lote.

hu m tembelea
humtembelea
a ka m kumbuka
akamkumbukaa ka wa peleka
akawapeleka
a ka mwambia
akamwambia

Sarufi: Soma maneno haya.

Umoja

Wingi

mjomba

—

wajomba

mzazi

—

wazazi

Umoja

Wingi

mjukuu

—

wajukuu

mzee

—

wazee

Okitoi

Okitoi, babu na nyanya wanaishi katika kijiji cha Makutano. Dada yake Pendo anaishi na baba na mama katika jiji la Kisumu. Shule zikifungwa, Okitoi humtembelea shangazi yao Amina. Akiwa kwa shangazi, yeye hucheza na binamu zake, Karimu na Sila.

Siku moja, Pendo na binamu zake walienda kwa mjomba. Mjomba akawapeleka kwenye mbuga ya wanyama. Mara Pendo akamkumbuka kaka yake Okitoi.

Mjomba akamwambia Pendo atampa picha ampelekee Okitoi. Pendo akatabasamu.

Tamka sauti.

N n

O o

W w

Tamka sauti ya herufi na usome silabi.

n o

w o

t o

n oo

no

wo

to

noo

Soma silabi na maneno.

ma ra fi ki

wa za zi

m sa a da

m ku bwa

marafiki

wazazi

msaada

mkubwa

Tamka sauti.

E e

H h

I i

Tamka sauti ya herufi na silabi.

h e

h i

h ee

h ii

he

hi

hee

hii

Soma sehemu za neno na neno lote.

ku ni letea

tu sherehekee

kuniletea

tusherehekee

ni ta wa elezea

na wa heshimu

nitawaelezea

nawaheshimu

Sarufi: Soma sentensi hizi.

Sentensi

Kinyume

Mti huu ni mkubwa.

- Mti huu ni mdogo.

Huu ndio mwanzo wa hadithi.

- Huu ndio mwisho wa hadithi.

Talia ni rafiki yangu.

- Talia ni adui yangu.

Chai hii ni tamu.

- Chai hii ni chungu.

Jamaa wangu

Hodi hodi marafiki, shairi nawaletoa,
La baba na mama yangu, wazazi walonilea,
Majina ya **jamaa** yangu, wote nitawaelezea,
Asante Mola wangu, baraka kuniletea.

Kaka, dada umenipa, ndugu zangu wa pekee,
Na marafiki umenipa, tucheze tusherehekee,
Binamu ni watoto, wa mjomba na shangazi,
Asante Mola wangu, baraka kuniletea.

Shangazi, amu na mjomba, ndugu za baba na mama,
Si lazima kuwaomba, msaada wanatumana,
Baba mdogo, mkubwa, mungu ametuletea,
Asante Mola wangu, baraka kuniletea.

Wa mwisho na wa muhimu, waliozaa wazazi wangu,
Wananipenda nawaheshimu, **babu** na **bibi** yangu,
Hadithi zilizo tamu, michezo hucheza yangu,
Asante Mola wangu, baraka kuniletea.

Tamka sauti.

S s

B b

Y y

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **jamaa**.

ba	nga	ja	mba	a	Zi
sha	ma	bu	m	bi	jo

Sarufi: Soma sentensi hizi.

Umoja

Yule ni mjukuu wangu.

Mjomba amefika.

Mzazi ameenda kazini.

Mke wangu anapika.

Wingi

— Wale ni wajukuu wetu.

— Wajomba wamefika.

— Wazazi wameenda kazini.

— Wake wetu wanapika.

Nyati na sungura

Tamka sauti.

Z z

D d

G g

Tamka sauti ya herufi na silabi.

d a

z i

g u

g a

da

zi

gu

ga

Soma silabi na maneno.

si mu

ru nu nu

vi faa

ta ra ki li shi

simu

rununu

vifaa

tarakilishi

Tamka sauti.

J j

R r

F f

Tamka sauti ya herufi na silabi.

j e

r o

f o

J o

je

ro

fo

Jo

Soma sehemu za neno na neno lote.

ku wasiliana

wa li tumia

kuwasiliana

walitumia

zi me rahisisha

zi na weza

zimerahisisha

zinaweza

Sarufi: Soma sentensi hizi.

Umoja

Wingi

Simu hii ni yangu.

- Simu hizi ni zetu.

Kompyuta hii ni yangu.

- Kompyuta hizi ni zetu.

Printa hii ni yangu.

- Printa hizi ni zetu.

Tarakilishi hii ni yangu.

- Tarakilishi hizi ni zetu.

Vifaa vya Ofisi

Ofisi huwa na vifaa vya kufanyia kazi mbalimbali. Vifaa hivi hufanya kazi kuwa rahisi. Watu hutumia **tarakilishi** kutuma **barua pepe**. Hapo awali watu walitumia simu za waya pekee kuwasiliana. Sasa tuna simu za rununu pia ambazo zinaweza kutumika mahali popote. Njia hizi za kisasa za kutuma **ujumbe** zimerahisisha mawasiliano.

Tamka sauti.

■ Vv sh dh

Tamka sauti ya herufi na silabi.

● v o sh a dh i dh u
vo sha dhi dhu

Soma sehemu za neno na neno lote.

■	ku zu ngu m za	ma wa si li a no
	kuzungumza	mawasiliano
	ku si ki za	ku ta za ma
	kusikiza	kutazama
	ru ni nga	a ra fa
	runinga	arafa

Tamka sauti.

▲ ny ch ng'

Tamka sauti ya herufi na silabi.

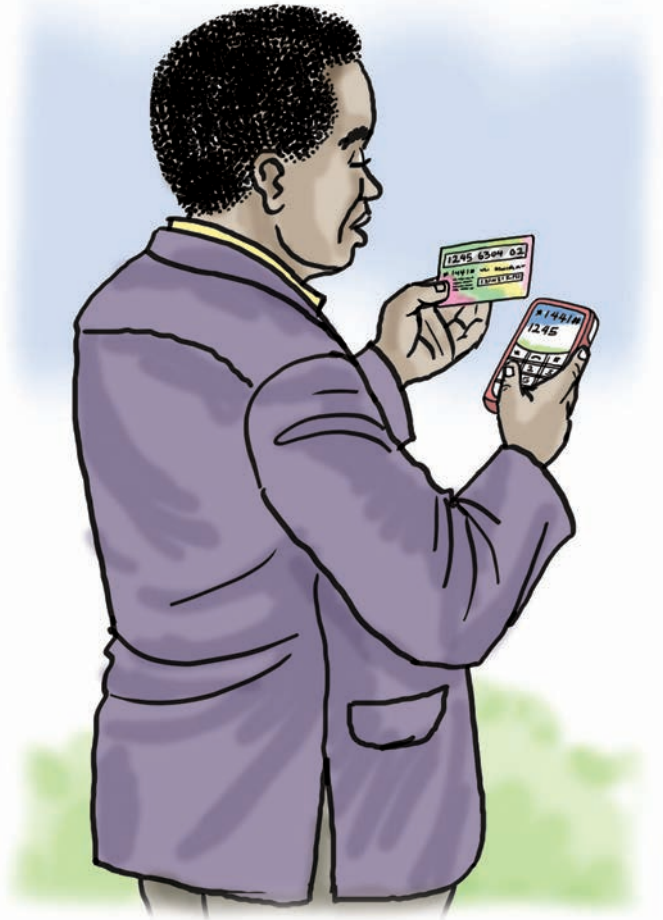
● ny e ch o ch a ng' u
nye cho cha ng'u

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	ku amini	wa na wasiliana
	kuamini	wanawasiliana
	wa na weza	tu na weza
	wanaweza	tunaweza

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆ Simu ya rununu iko **juu ya** meza.
Simu huwekwa **mbali na** maji.
Aliongea kwa simu **chini ya** mti.
Nyaya za simu huwekwa **juu ya** mti.

Teknolojia

Katika dunia ya leo, watu wengi **wanawasiliana** kwa kutumia simu za rununu. Simu ya rununu ni simu ya mkononi. Simu za rununu hutumika kwa kuzungumza, kutuma na kupokea ujumbe mfupi au **arafa**. Pia hutumiwa kutuma barua pepe. La ajabu ni kuwa siku hizi tunaweza kutuma pesa, kusikiza redio na hata kutazama **runinga** kwenye simu zetu. Pia kuna michezo tele katika simu za rununu. Siku hizi hata watoto wadogo wanaweza kutumia simu hizi. Ni vigumu kuamini kuwa kuna wakati simu za rununu hazikuwepo.

Tamka sauti.

■ th gh ng

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **si-mu, simu.**

ya	ta	a	hu	fa	ki	mu	li	fa
shi	wa	ru	ba	si	no	ra	nu	vi

Sarufi: Soma sentensi hizi.

Umoja -angu

Hii ni simu **yangu.**

Hii ni tarakalishi **yangu.**

Hii ni ofisi **yangu.**

Hii ni runinga **yangu.**

Wingi -etu

- Hizi ni simu **zetu.**

- Hizi ni tarakilishi **zetu.**

- Hizi ni ofisi **zetu.**

- Hizi ni runinga **zetu.**

Teknolojia

Soma silabi.

■	i	e	u	e
	chi	che	pu	pe
	mchi	mche	mpu	mpe

Soma silabi na maneno.

●	m chi	m pu nga	m re fu
	mchi	mpunga	mrefu
	m ge ni	s ti ma	s ta re he
	mgeni	stima	starehe

Tamka silabi.

▲	e	e	i	a
	re	ge	ti	ta
	mre	mge	sti	sta

Soma sehemu za neno na neno lote.

●	a ki twanga	a ka mwona	a ki wasili
	akitwanga	akamwona	akiwasili
	a li washa	a li nawa	ku m karibisha
	aliwasha	alinawa	kumkaribisha

Sarufi: Soma sentensi hizi.

★ Mchi uko **ndani ya** kinu.
 Alilala **nyuma ya** nyumba.
 Mgeni aliketi **juu ya** kiti.
 Aliwasha taa na kuiweka **kando ya** birika.

Mgeni Nyumbani

Rehema alikuwa akitwanga **mpunga** kwenye **kinu** kwa **mchi** mrefu. Akamwona mgeni akiwasili langoni. Rehema akamsalimia na kumkaribisha kwenye chumba cha wageni. Aliwasha taa na kufungua televisheni ili mgeni astarehe. Rehema aliwasha moto haraka haraka na kupika wali na nyama ya kukaanga. Aliandaa chakula na kumkaribisha mgeni mezani. Mgeni alinawa na **kupakua** chakula baada ya maombi. Rehema na mgeni wakala wali kwa nyama.

Soma silabi.

■	i	a	a	o
	zi	za	da	do
	nzi	nza	nda	ndo

Soma silabi na maneno.

●	ku si n zi a	b la n ke ti
	kusinzia	blanketi
	a li a nza	fo ro nya
	alianza	foronya

Soma silabi.

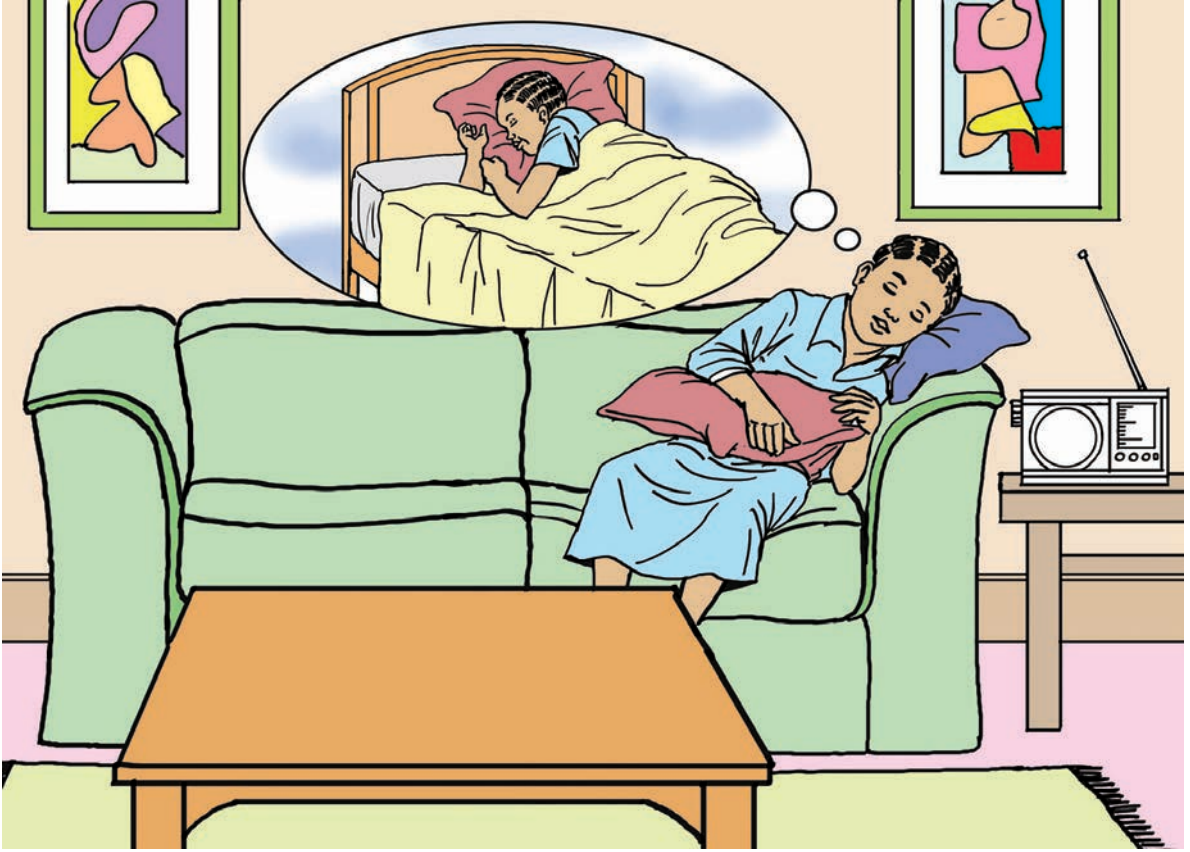
●	e	i	e	i
	ke	ki	se	si
	mke	mki	mse	msi

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	a li amua	a li imba	a li sinzia
	aliamua	aliimba	alisinzia
	a li nawa	a li washa	a li m sikia
	alinawa	aliwasha	alimsikia

Sarufi: Soma maneno haya.

◆	Neno		Kukanusha
	aliamua	—	hakuamua
	aliimba	—	hakuimba
	alianza	—	hakuanza
	alisinzia	—	hakusinzia

Kapendo

Jana jioni Kapendo aliamua kusikiliza redio. Redio ilikuwa ikicheza nyimbo tamutamu. Mara Kapendo alianza **kusinzia**. Mama yake akaja na kusema, “Kapendo, amka. Kumbuka kunawa miguu yako kabla ya kulala. Sitaki uchafue blanketi lako.” Kapendo alijibu, “Ndio mama.” Muda si muda, Kapendo alisinzia tena. Alianza kuota kuwa yuko kwenye kitanda chenye godoro nzito na **foronya** nyororo. Kitanda hicho kilikuwa **kinapaa** angani. Alisikia sauti ikimwita. Hapo ndipo alimsikia mama yake akisema, “Mwanangu, amka. Nenda ukalale.”

Tamka sauti.

■ ng' dh ny ng mb

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **mchi**.

ta	m	ki	do	mba	ra
mbo	wi	fo	nda	ti	ng'o
nya	ro	go	chi	pi	dha

Sarufi: Soma sentensi hizi.

Umoja -angu

Wingi -ao

Huu ni mchi **wangu**.

- Ile ni michi **yao**.

Huu ni mlingoti **wangu**.

- Ile ni milingoti **yao**.

Huu ni mpira **wangu**.

- Ile ni mipira **yao**.

Huu ni mti **wangu**.

- Ile ni miti **yao**.

Maina, kizee na ng'ombe

Tamka sauti.

dh

sh

Tamka sauti ya herufi na silabi.

dh a

sh e

dh i

sh o

dha

she

dhi

sho

Soma silabi na maneno.

na dhi fu

dha ha bu

nadhifu

dhahabu

sa hi hi sha

m ko mbo zi

sahihisha

mkombozi

Tamka sauti.

m

k

Soma silabi.

o

i

a

a

ko

ki

wa

wa

mko

mki

mwa

twa

Soma silabi na maneno.

★ a na itwa hu wa tuza a na penda wa ki soma

anaitwa huwatuza anapenda wakisoma

Sarufi: Soma maneno haya.

Umoja

Wingi

Ninatuzwa

-

tunatuzwa

Ninaitwa

-

tunaitwa

Ninapenda

-

tunapenda

Ninasoma

-

tunasoma

Mwalimu Wetu

Jina langu ni Kajuzi. Ninasoma katika Shule ya Mkombozi. Niko katika darasa la pili. Mwalimu wetu anaitwa Kazamoyo. Yeye huvalia **nadhifu** kila siku. Pia anapenda kuvaa saa ya dhahabu mkononi. Yeye hubeba kalamu mbili za wino. Moja ni ya kusahihishia **madaftari** yetu na nyingine ya kuandikia kazi zake. Mwalimu Kazamoyo hutufunza kusoma na kuandika kwa njia ya kipekee. Kila mara yeye hutumia chati za **hisabati**, herufi na maneno kufundishia. Wanafunzi wakisoma vizuri yeye huwatuza kwa wimbo mtamu.

Soma silabi.

■	a ia mia	a ia dhia	a ia tia	a ia lia
---	----------------	-----------------	----------------	----------------

Soma silabi na maneno.

●	ku bwa kubwa	re ji s ta rejista	mi cho ro michoro	ku hi fa dhi a kuhifadhia
---	-----------------	-----------------------	----------------------	------------------------------

Soma silabi.

●	a wa bwa	a wa mbwa	a wa kwa	a wa mwa
---	----------------	-----------------	----------------	----------------

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	zi me bandika zimebandika	hu tumia hutumia
	zi me pambwa zimepambwa	ku onyesha kuonyesha

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆ Umoja

Hili ni darasa langu.
Hili ni dawati langu.
Hili ni jina langu.
Hili ni yai langu.

Wingi

– Haya ni madarasa yetu.
– Haya ni madawati yetu.
– Haya ni majina yetu.
– Haya ni mayai yetu.

Darasa la akina Hamisi

Darasa la akina Hamisi lavutia sana. Yeye na rafiki yake Karani hutumia **dawati** moja. Kuta za darasa lao zimepambwa kwa chati zenye michoro mizuri. Picha za wanyama na mimea zimebandikwa kwenye kuta hizo. Kuna kabati kubwa la kuhifadha vitabu vya mwalimu na wanafunzi. Juu ya kabati kuna **sajala** au rejista yenye majina ya wanafunzi wote. Karibu na kabati kuna **kalenda** ya kuonyesha siku na tarehe.

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: kayamba.

ri	gi	ma	ya	a	ze
m	ngo	mba	ka	fi	ta

Sarufi: Soma maneno haya.

Wakati

jana

juzi

leo

kesho

kesho kutwa

Kitenzi

walitufunza

walitufunza

wanatufunza

watatufunza

watatufunza

Ala za muziki

Soma silabi.

a
wa
njwa

a
wa
shwa

a
wa
swa

Soma silabi na maneno.

mwa li mu
mwalimu
hu zu ni shwa
huzunishwa

m go njwa
mgonjwa
ke nge le
kengele

Soma silabi.

a
ea
mea

a
ea
lea

a
ua
mua

a
ua
lua

Soma sehemu za neno na neno lote.

a ka amua
akaamua
wa ka kusanyika
wakakusanyika

a li yo isoma
aliyoisoma
tu li furahia
tulifurahia

Sarufi: Soma sentensi hizi.

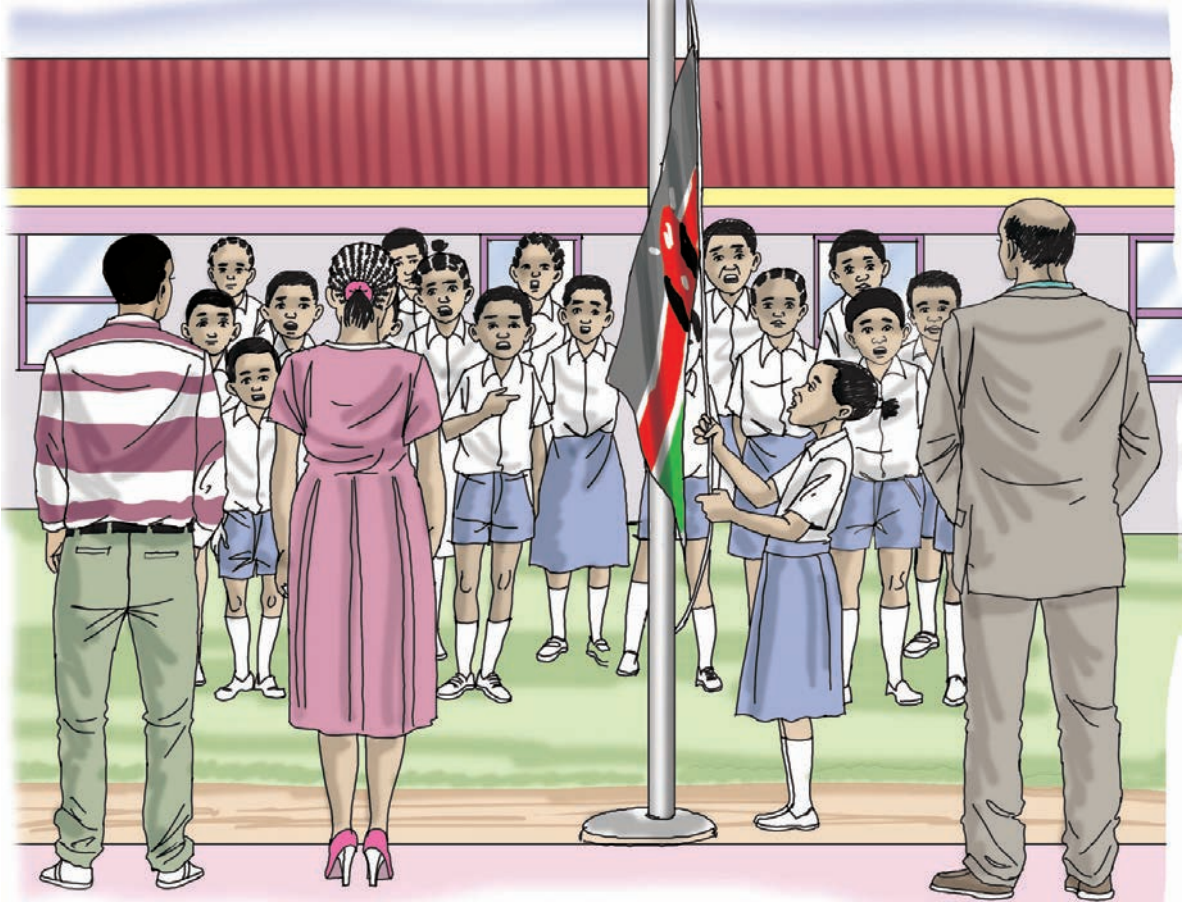

Umoja

Huyu ni mwalimu.
Huyu ni mwanafunzi.
Huyu ni mkuu.
Huyu ni mgonjwa.

Wingi

- Hawa ni walimu.
- Hawa ni wanafunzi.
- Hawa ni wakuu.
- Hawa ni wagonjwa.

Darasani

Kengele ilipolia, sote tulitulia darasani **kusubiri** mwalimu. Mwalimu mkuu, Bi. Fahamu, alikuja na **kutuarifu** kuwa mwalimu wetu alikuwa mgonjwa. Tulihuzunishwa na habari hiyo. Kiranja wetu, Galana, akaamua kutusomea hadithi tamu. Hadithi aliyoisoma Galana ilituchekecha sana. Tulifurahia kusoma hadithi tamutamu. Kengele ya pili ilipolia, wanafunzi wote na walimu **wakakusanyika** mbele ya ofisi ya mwalimu mkuu.

Soma silabi.

■	a	a	i	o
	ta	ta	ti	to
	kta	sta	sti	sto

Soma silabi na maneno.

●	ma k ta ba	m li ngo ti	bu s ta ni
	maktaba	mlingoti	mwangaza
	m ku bwa	m si ngi	m kuu
	mkubwa	msingi	mkuu

Soma silabi.

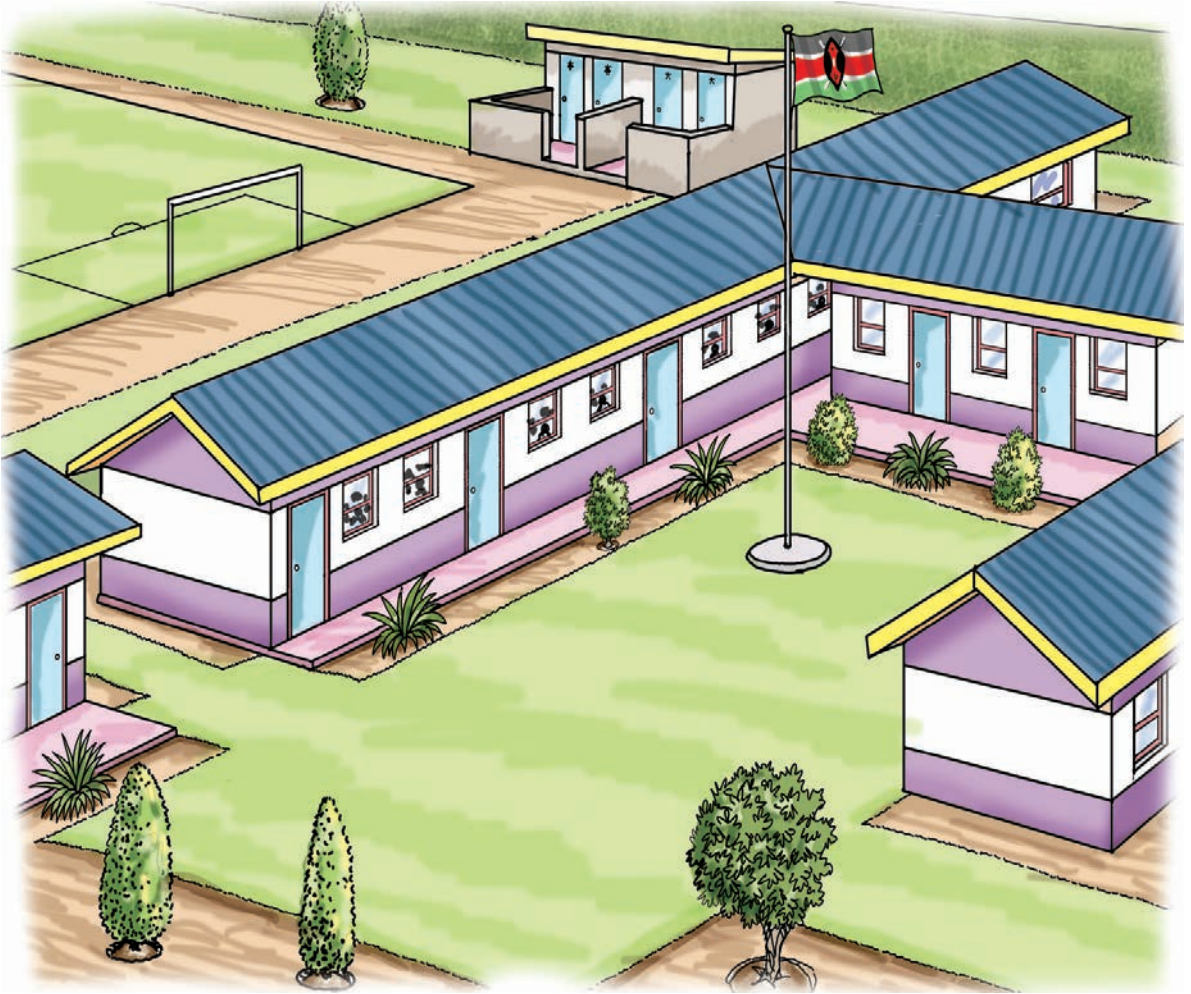
●	i	i	u	e
	li	si	ku	ke
	mli	msi	mku	mke

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	ma kubwa	m refu	ku pendeza	ku leta
	makubwa	mrefu	kupendeza	kuleta

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆	Umoja	Wingi
	Huu ni m lingoti m refu.	- Hii ni m ilingoti m irefu.
	Huu ni m lingoti m fupi.	- Hii ni m ilingoti m ifupi.
	Huu ni m lingoti m kubwa.	- Hii ni m ilingoti m ikubwa.
	Huu ni m lingoti m zuri.	- Hii ni m ilingoti m izuri.
	Huu ni m kebe m dogo.	- Hii ni m ikebe m idogo.

Shule ya Msingi ya Tuigoin

Shule ya Msingi ya Tuigoin ni shule kubwa sana. Ina madarasa makubwa ya mawe. Madarasa yana madirisha makubwa ya kuleta mwangaza na hewa safi. Shule hii pia ina ofisi ya mwalimu mkuu, **maktaba** na chumba cha walimu. Nje ya ofisi kuna **bustani** ya maua ya kupendeza. Pia kuna **mlingoti** mrefu wa bendera. Shule hii ina uwanja mkubwa. Kando ya uwanja kuna vyoo visafi vya wanafunzi na walimu.

Tamka sauti.

ms

sh

aa

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **bustani**.

sta	da	ni	ma	u	sa
na	ba	kta	wa	bu	ta

Sarufi: Soma sentensi hizi.

- Mlingoti huu ni mrefu. - Milingoti hii ni mirefu.
- Mfupa huu ni mkubwa. - Mifupa hii ni mikubwa.
- Mkebe huu ni mdogo. - Mikebe hii ni midogo.
- Mchoro huu ni mbaya. - Michoro hii ni mibaya.

Shule yangu

Tamka sauti.

ny

ng

Tamka sauti ya herufi na silabi.

ny e

ny a

ng i

ng o

nye

nya

ngi

ngo

Soma silabi na maneno.

u koo

sha nga zi

m ku bwa

ukoo

shangazi

mkubwa

bi na mu

nya nya

za ngu

binamu

nyanya

zangu

Soma silabi.

o

o

u

do

jo

ku

mdo

mjo

mku

Soma sehemu za neno na neno lote.

a li ni eleza

a ka endelea

alinueleza

akaendelea

a ka ni eleza

ni ta mu ita

akanieleza

nitamuita

Sarufi: Soma sentensi hizi.

Umoja -angu

Wingi -etu

Huyu ni nyanya yangu.

- Hawa ni nyanya zetu.

Huyu ni babu yangu.

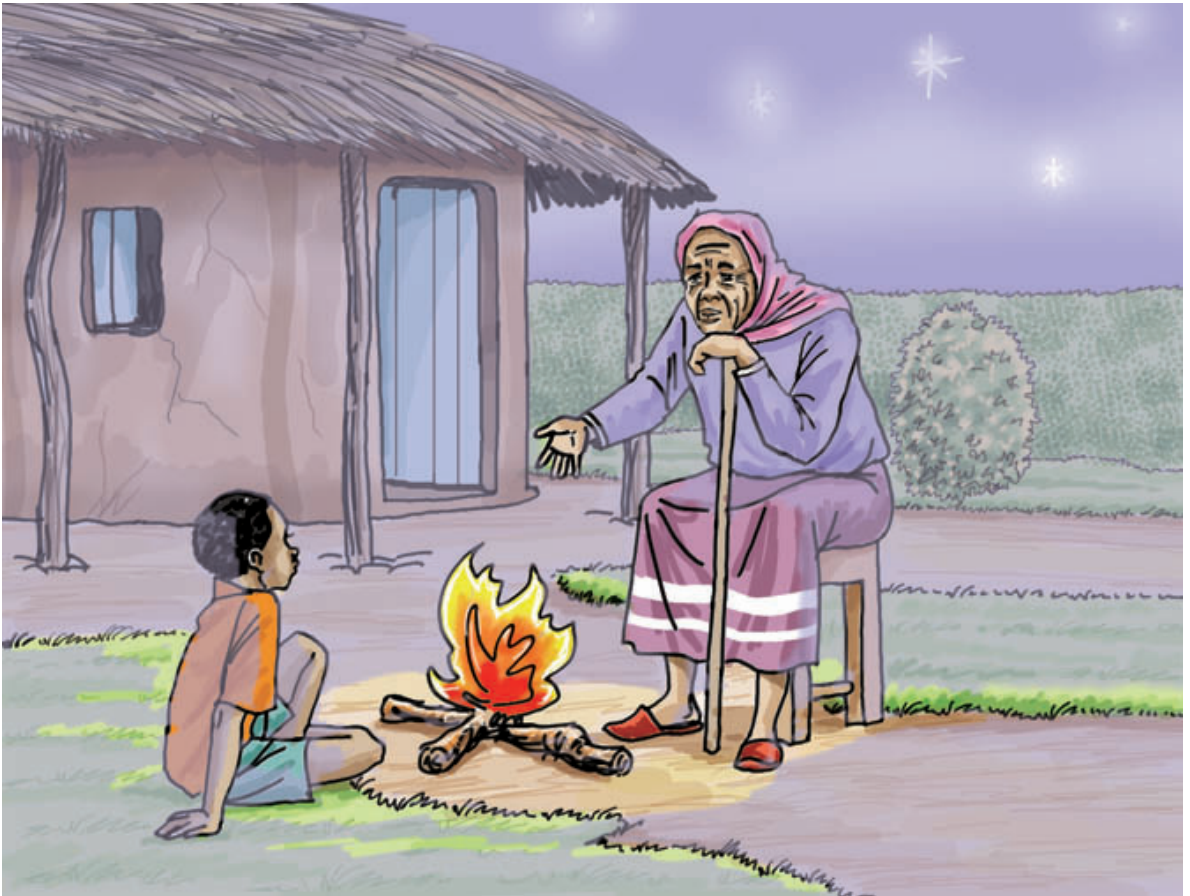
- Hawa ni babu zetu.

Huyu ni shangazi yangu.

- Hawa ni shangazi zetu.

Huyu ni binamu yangu.

- Hawa ni binamu zetu.

Ukoo Wetu

Siku moja nyanya yangu alinieleza kuhusu ukoo wetu. Aliniambia kuwa yeye alikuwa na watoto watano. Nyanya akanieleza kuwa kaka za baba yangu nitawaita amu. Nyanya akaendelea kusema kuwa dada za baba yangu ni **shangazi** zangu. Nao watoto wao wote nitawaita **binamu**. Nyanya akanieleza kuwa kaka ya mama yangu ni **mjomba**. Dada mkubwa wa mama yangu nitamuita mama mkubwa.

Soma silabi.

■	e	i	o	u
	ze	zi	zo	zu
	mze	mzi	mzo	mzu

Soma silabi na maneno.

●	a ja bu	ma do a do a	m zo ga
	ajabu	madoadoa	mzoga
	hu mu u a	bwa wa	ng'o mbe
	humuua	bwawa	ng'ombe

Soma silabi.

●	o	i	o	e
	to	ti	mo	me
	mtu	mti	mto	mme

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	wa na po mwona	wa ka m shauri
	wanapomwona	wakamshauri
	wa li shangaa	ya li yo fanana
	walishangaa	yaliyofanana

Sarufi: Soma maneno haya.

◆	Mama mmoja	1	—	Mama watatu	3
	Dada mmoja	1	—	Dada wawili	2
	Babu mmoja	1	—	Babu wanne	4
	Shangazi mmoja	1	—	Shangazi watano	5

Boma la Wakoli

Katika kijiji cha Serere paliishi Mzee Wakoli. Mzee huyu alikuwa na ng'ombe wengi sana. Siku moja, ng'ombe wao mmoja alizaa **ndama** wa ajabu. Ndama huyu alikuwa na madoadoa yaliyofanana na ya chui. Watu wa Serere wakamshauri Wakoli amuue yule ndama. Wakoli na jamii yake wakakataa. Kesho yake wanakijiji wa Serere walishangaa kuona boma lote la Wakoli **limetoweka**. Mahali pake palikuwa na **bwawa** la maji. Tangu siku hiyo, watu wa Serere wanapomwona ngo'mbe wa madoadoa, humuua mara moja na kutupa **mzoga** wake msituni. Wao hushangaa wanapokumbuka kisa hiki.

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **babu**.

ba	nya	bi	mba	sha	wa
zi	m	go	da	ma	mu
bwa	do	ku	nga	bu	jo

Sarufi: Soma maneno haya.

Umoja

mkulima

mzazi

mjomba

mtawa

mvuvi

Wingi

wakulima

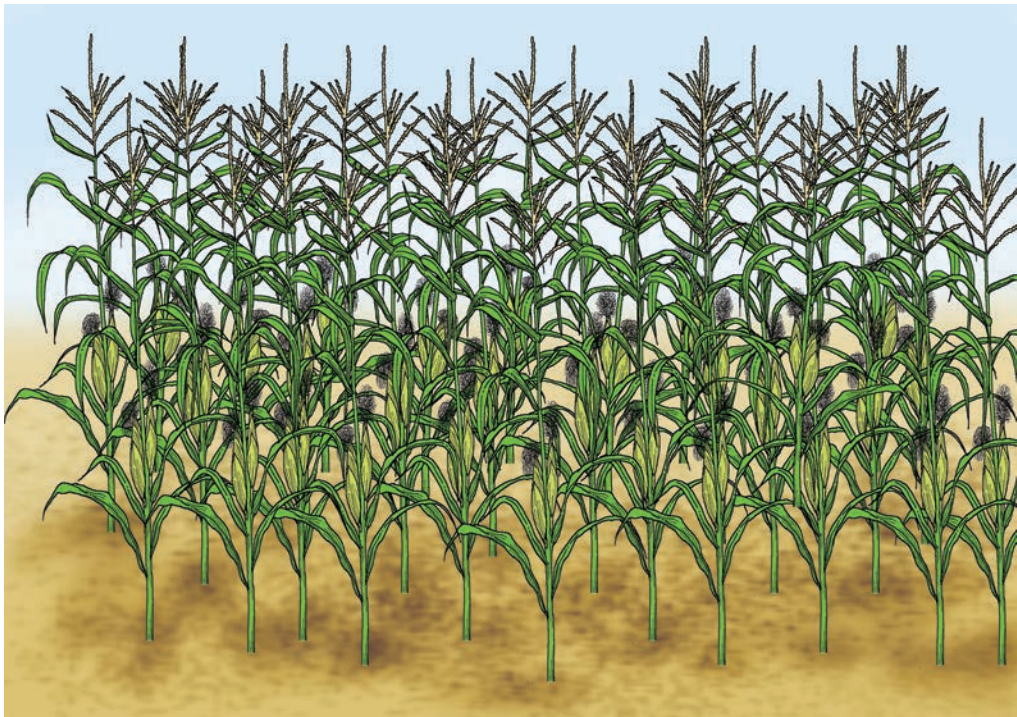
wazazi

wajomba

watawa

wavuvi

Mali shambani

Soma silabi na maneno.

ku pu mu li a kupumulia	ku si ki li zi a kusikilizia	ku o ne a kuonea	
ku li a kulia	ku nywe a kunywea	ma a lu mu maalumu	
ma cho macho	m do mo mdomo	ki pa ji kipaji	vi si gi no visigino

Soma sehemu za neno na neno lote.

★ hu m peleka humpeleka	ya me oshwa yameoshwa
ku hakikisha kuhakikisha	zi me katwa zimekatwa

Sarufi: Soma maneno haya.

◆ -ako	-	-angu
macho yako	-	macho yangu
masikio yako	-	masikio yangu
mikono yako	-	mikono yangu
magoti yako	-	magoti yangu

Sehemu za mwili

Kila sehemu ya mwili wako ni muhimu. Pua hutumiwa kupumulia, masikio kusikilizia na macho kuonea. Mikono hufanya kazi mbalimbali. Mdomo nao hutumiwa kwa kulia na kunywa. Miguu humpeleka mtu kokote atakako kwenda. Ni jukumu letu kuhakikisha kila sehemu ya mwili wetu ni safi kuanzia **utosini** hadi wayoni. Pia hakikisha kichwa, **kipaji**, macho, pua na masikio yameoshwa vizuri. Tumia jiwe maalum kusuguwa **visigino** na nyayo. Hakikisha kucha zako zimekatwa. Ukifanya hivyo, utakuwa na afya bora.

Soma silabi na maneno.

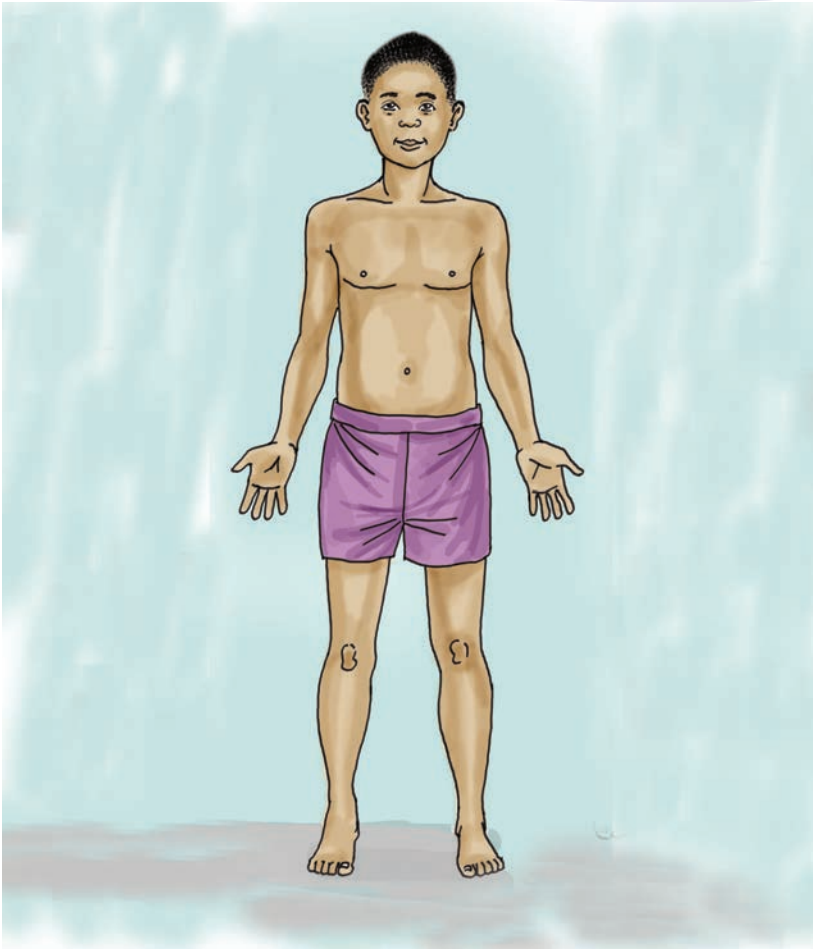
■	mwi li	m do mo	ki chwa
	mwili	mdomo	kichwa
	ki de vu	ma sha vu	shi ngo
	kidevu	mashavu	shingo

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	wa li kubaliana	ya ka ongezeka
	walikubaliana	yakaongezeka
	ya ka changia	hu wa shikilia
	yakachangia	huwashikilia

Sarufi. Soma sentensi hizi.

◆	Umoja	Wingi
	Mtoto ana m guu mfupi.	- Watoto wana m iguu mifupi.
	Mvulana ana m kono mrefu.	- Wavulana wana m ikono mirefu.
	Mzee ana mfupa mgumu.	- Wazee wana m ifupa migumu.
	Mzazi ana mgongo mpana.	- Wazazi wana m igongo mipana.

Wanakijiji wa mwili

Wanakijiji wa Mwili walikutana kuzungumzia maisha yao. Mikono ikasema, “Sisi hufanya kazi zote za kusaidia mwili.” Miguu ikakatiza, “Nasi huubeba mwili mzima.” Macho **yakachangia**, “Sisi huhitajika ili mwili uone.” Masikio yakaongezea, “Nasi huhitajika kusikia.” Mdomo ukasema, “Kwa nini mnadhani ni ninyi peke yenu mnaofanya kazi? Sote tuna kazi maalum: Shingo ndiye anayekibeba kichwa. Vidole husaidia mikono. Kucha husaidia vidole. Shavu **hurembesha** uso. Kidevu huwashikilia **Mashavu** na Mdomo.” Wote kijijini Mwili walikubaliana naye.

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **mdomo**.

ma	si	a	do	o	gu
mo	cho	ki	pu	u	m

Sarufi: Soma maneno haya.

Neno

Wingi

shavu

-

mashavu

sikio

-

masikio

goti

-

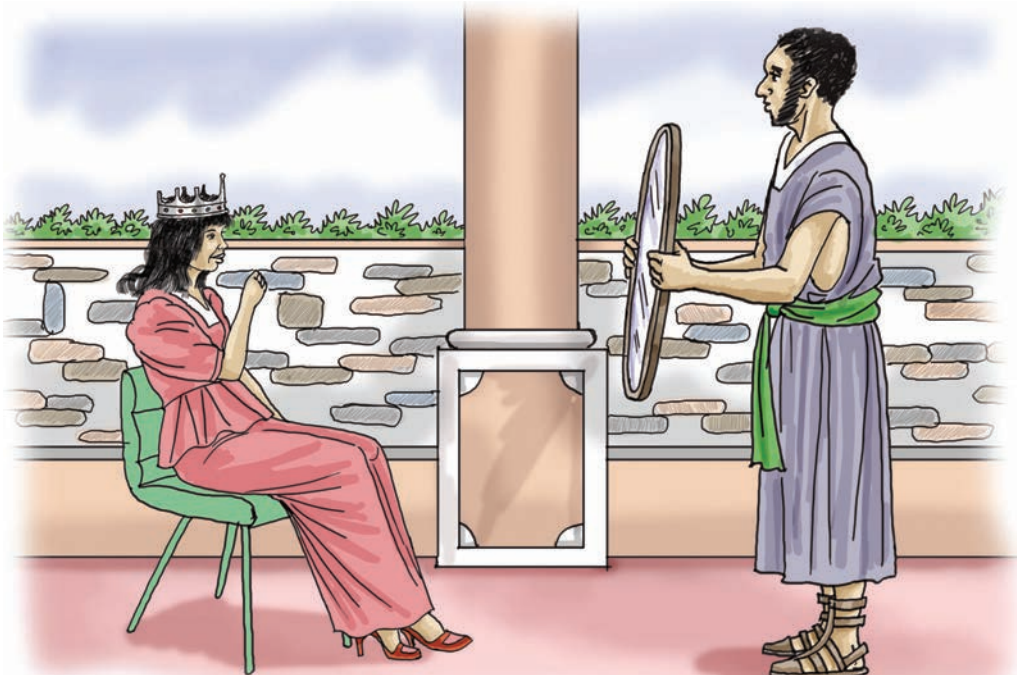
magoti

bega

-

mabega

Binti ya Mfalme

Soma silabi na maneno.

■	m ku li ma mkulima	ki fye ke o kifyekeo	t re k ta trekta
	ma sha mba mashamba	a li ng'o a aling'oa	mbe gu mbegu
	ho da ri hodari	sho ka shoka	ma za o mazao
			ti nga ti nga tingatinga

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	zi li zo m patia zilizompatia	a li po taka alipotaka
	a li ya uza aliyauza	li li kuwa lilikuwa

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆	Umoja	Wingi
	Shamba hili ni kubwa.	- Mashamba haya ni makubwa .
	Shamba hili ni dogo.	- Mashamba haya ni madogo .
	Jembe hili ni dogo.	- Majembe haya ni madogo .
	Jembe hili ni kubwa.	- Majembe haya ni makubwa .
	Tingatinga hili ni dogo.	- Matingatinga haya ni madogo .
	Tingatinga hili ni kubwa.	- Matingatinga haya ni makubwa .

Mkulima Hodari

Katika kijiji cha Nguvumali, kulikuwa na mkulima **hodari** sana. Aliitwa Mzee Bidii. Yeye alikuwa na mashamba makubwa na madogo. Alipotaka kukata nyasi katika shamba dogo alitumia kifyekeo, kisha akalima kwa jembe. Kama shamba lilikuwa kubwa, alitumia shoka kukatia miti mikubwa. Pia aling'oa mizizi ya miti kwa uma. Baadaye alitumia **trekta** au tingatinga kulima shamba hilo. Alipanda mbegu nzuri zilizompatia mazao mengi. Aliyauza mazao hayo na kuwa tajiri.

Soma silabi na maneno.

■	ki bi na f si	mi ho go	mi me a
	kibinafsi	mihogo	mimea
	ma tu mi zi	ma hi ndi	ma ja ni
	matumizi	mahindi	majani

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	i na yo pandwa	u ku lima
	inayopandwa	ukulima
	wa ku lima	ki bi nafsi
	wakulima	kibinafsi

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆	Umoja	Wingi
	Mkulima huyu ni hodari.	- Wakulima hawa ni hodari.
	Mzee huyu anatembea.	- Wazee hawa wanatembea.
	Mtu huyu ni mgeni.	- Watu hawa ni wageni.
	Mtumishi huyu ni mcheshi.	- Watumishi hawa ni wacheshi.

Ukulima

Ukulima ni kazi muhimu sana kwa ufanisi wa nchi. Kuna aina mbili za wakulima. Baadhi ya wakulima hulima ili wapate mazao kwa matumizi yao ya **kibinafsi**. Wakulima wengine hulima ili wauze mazao na kupata fedha. Mimea inayopandwa kwa matumizi ya nyumbani ni kama vile: mahindi, mboga, **mihogo**, ndizi na viazi vitamu. Mimea inayopandwa kwa ajili ya kuuza ni kama vile: **kahawa**, maua, majani chai na miwa.

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **mbegu**.

mbe	pe	go	a	sho
je	ho	me	ndi	ma
mi	hi	gu	ra	ka

Sarufi: Soma sentensi hizi.

● **Umoja**

Mkulima huyu ni hodari.

Mtoto huyu si mtukutu.

Mzazi huyu ana bidii.

Mjukuu huyu anafanya kazi.

Wingi

- **Wakulima** hawa ni hodari.

- **Watoto** hawa si watukutu.

- **Wazazi** hawa wana bidii.

- **Wajukuu** hawa wanafanya kazi.

Wema hauozi

Soma silabi na maneno.

m chwa

gha la ni

vi gi ngi

mchwa

ghalani

vigingi

u ha ri bi fu

ki chu guu

m du du

uharibifu

kichuguu

mdudu

Soma sehemu za neno na neno lote.

hu fananishwa

wa na m jua

hufananishwa

wanamjua

wa na o fanya

i ta wa letea

wanaofanya

itawaletea

Sarufi: Soma sentensi hizi.

Umoja

Mchwa ni **mdudu**
mdogo.

Mchwa ni **mdudu**
mharibifu.

Mchwa ni **mdudu**
mwenye bidii.

Mchwa huyu ni **mkali**.

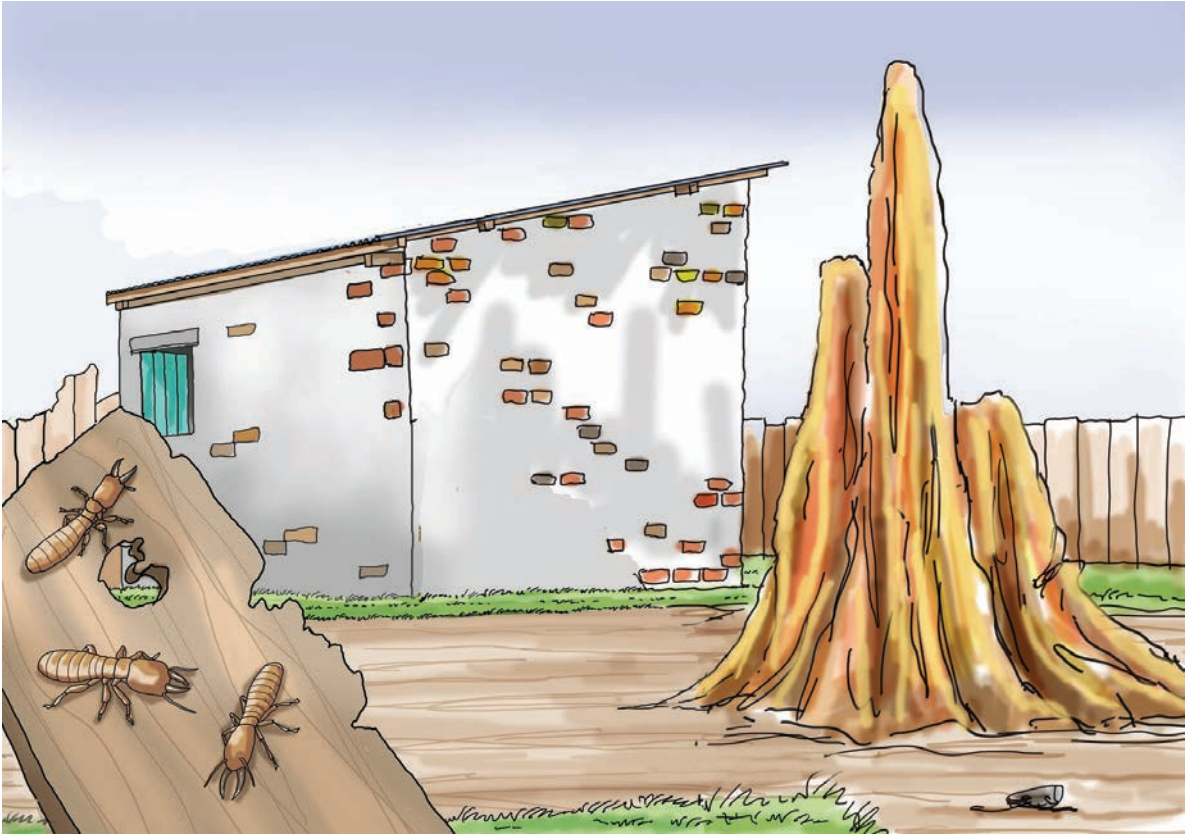
Wingi

- Mchwa ni **wadudu**
wadogo.

- Mchwa ni **wadudu**
waharibifu.

- Mchwa ni **wadudu**
wenye bidii.

- Mchwa hawa ni **wakali**.

Mchwa

Mchwa ni mdudu ambaye ana sifa nyingi. Watu wanamjua mchwa kwa uharibifu wake. Kwa mfano anaweza kuharibu mazao ghalani na kula miti na vigingi vya nyumba. Mbali na uharibifu, mchwa ana sifa nzuri kutokana na bidii yake. Je wajua kwamba mchwa hujenga nyumba yake kwa mate? Nyumba hii huitwa **kichuguu**. Watu wanaofanya kazi kwa bidii hufananishwa na mchwa. Mara nyingi watu hao hupata **manufaa**.

Soma silabi na maneno.

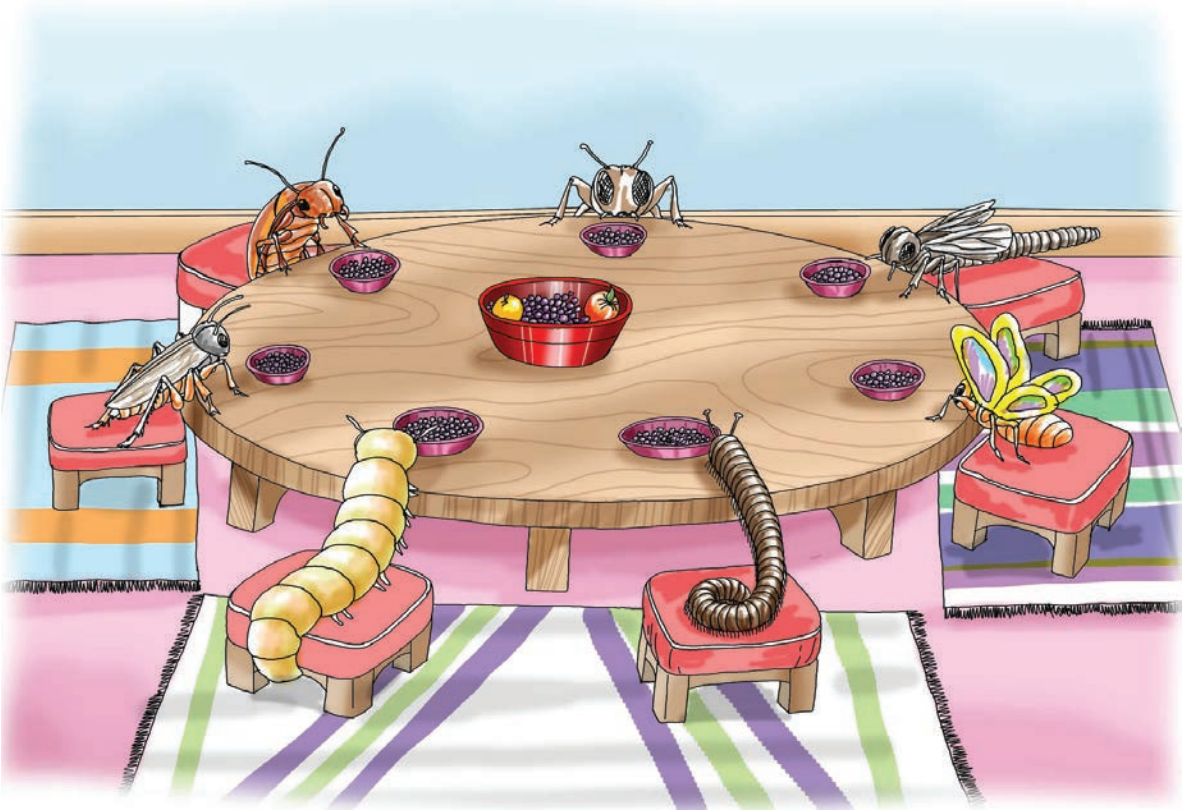
■	ko mba mwi ko kombamwiko	ki wa vi kiwavi	ku mbi ku mbi kumbikumbi
	n zi nzi	ki ro bo to kirobototo	vi nywa ji vinywaji

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	wa ka sameheana wakasameheana	ku wa alika kuwaalika
	wa li hudhuria walihudhuria	a me chafua amechafua

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆	Umoja	Wingi
	Kipepeo mdogo anapepea.	- Vipepeo wadogo wanapepea.
	Kiwavi mdogo anakula.	- Viwavi wadogo wanakula.
	Kirobototo mdogo ameniuma.	- Virobototo wadogo wameniuma.
	Kivunjanjugu mdogo anaruka.	- Vivunjanjugu wadogo wanaruka.

Sherehe ya wadudu

Katika shamba la Ngomeni kulizuka vita vikali kati ya **kombamwiko** na **kiwavi**. Kombamwiko alikuwa amechafua vazi la kiwavi ambalo lilikuwa maridadi sana. Kiroboto aliona ni heri aandae sherehe na kuwaalika wadudu wote. Mwendo wa saa nne, wadudu walianza kuingia. Viwavi, siafu, nyuki, nzi, panzi, na **kumbikumbi** walihudhuria. Wadudu wakala vyakula na kunywa vinywaji vitamu. Mwishowe wakasameheana. Tangu siku hiyo wadudu waliishi kwa umoja.

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **nyigu**.

bo	si	nyu	vi	gu	pe
chwa	chu	o	ngu	zi	nyi
ro	m	to	du	n	ki

Sarufi: Soma sentensi hizi.

Umoja

Mchwa **huyu** ni mdogo.

Mbu **huyu** ni mbaya.

Nyigu **huyu** ni mkubwa.

Nzi **huyu** ni mchafu.

Wingi

- Mchwa **hawa** ni wadogo.

- Mbu **hawa** ni wabaya.

- Nyigu **hawa** ni wakubwa.

- Nzi **hawa** ni wachafu.

Wadudu

Soma silabi na maneno.

ma wi ngu	ngu ru mo	ra di
mawingu	ngurumo	radi
mbi ngu	m cha che	mwa nga za
mbingu	mchache	mwangaza

Soma sehemu za neno na neno lote.

★ tu ki ruka ruka	ya ka tanda
tukirukaruka	yakatanda
i ka badilika	i li yo funikwa
ikabadilika	iliyofunikwa

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆ Sentensi	Kukanusha
Tuliona mwalimu.	- Hatukuona mwalimu.
Tulikuwa darasani.	- Hatukuwa darasani.
Tulichezea kwao.	- Hatukuchezea kwao.
Tulisikia sauti.	- Hatukusikia sauti.

Anga

Hali ya anga ilikuwa **tulivu**. Tulikuwa uwanjani tukirukaruka na kucheza. Mara hali ya hewa ikabadilika. Mawingu meusi **yakatanda** angani. Mbingu ilionekana kama iliyofunikwa kwa blanketi jeusi. Muda mfupi baadaye, tukaona mwangaza mkali. Kisha tukasikia mingurumo ya radi. Kwa woga, sote tulitorokea darasani. Punde si punde, mvua nyingi ikaanza kunyesha. Maji yakajaa kila mahali. Mvua **ilipopusa** sote tulirudi uwanjani tukachezea maji ya mvua.

Soma silabi na maneno.

ma nu faa
manufaa

hu bu ru di sha
huburudisha

she re he ke a
sherehekea

ba fu ni
bafuni

ma go njwa
magonjwa

ku o ge le a
kuogelea

Soma sehemu za neno na neno lote.

ku tapika
kutapika

ya ta chafuka
yatachafuka

hu ya tamani
huyatamani

hu tu letea
hutuletea

Sarufi: Soma sentensi hizi.

Sentensi

- Pika viazi.
- Cheza kandanda.
- Elea juu ya maji.
- Chafua ukuta.

Kukanusha

- **Usipike** viazi.
- **Usicheze** kandanda.
- **Usielee** juu ya maji.
- **Usichafue** ukuta.

Maji

Maji ya manufaa, mvua hutuletea
 Yaweza leta balaa, usije **sherehekea**
 Siyaone yatapakaa, ukaanza kutegemea
Maji ndio uhai, maisha huburudisha.

Bila maji hakika, viumbe tutasumbuka
 Chakula sitakipika, wala vyombo kusafishika
 Majumba yatachafuka, magonjwa ya kutapika
Maji ndio uhai, maisha huburudisha.

Twapenda kuyachezea, njiani hata **bafuni**
 Kuogelea na kuelea, kama samaki majini
 Wanyama nayo mimea, maji huyatamani
Maji ndio uhai, maisha huburudisha.

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **kusafisha**.

pi	ku	o	sa	sha	ka
fu	ga	nywa	fi	a	ni

Sarufi: Soma sentensi hizi.

Umoja

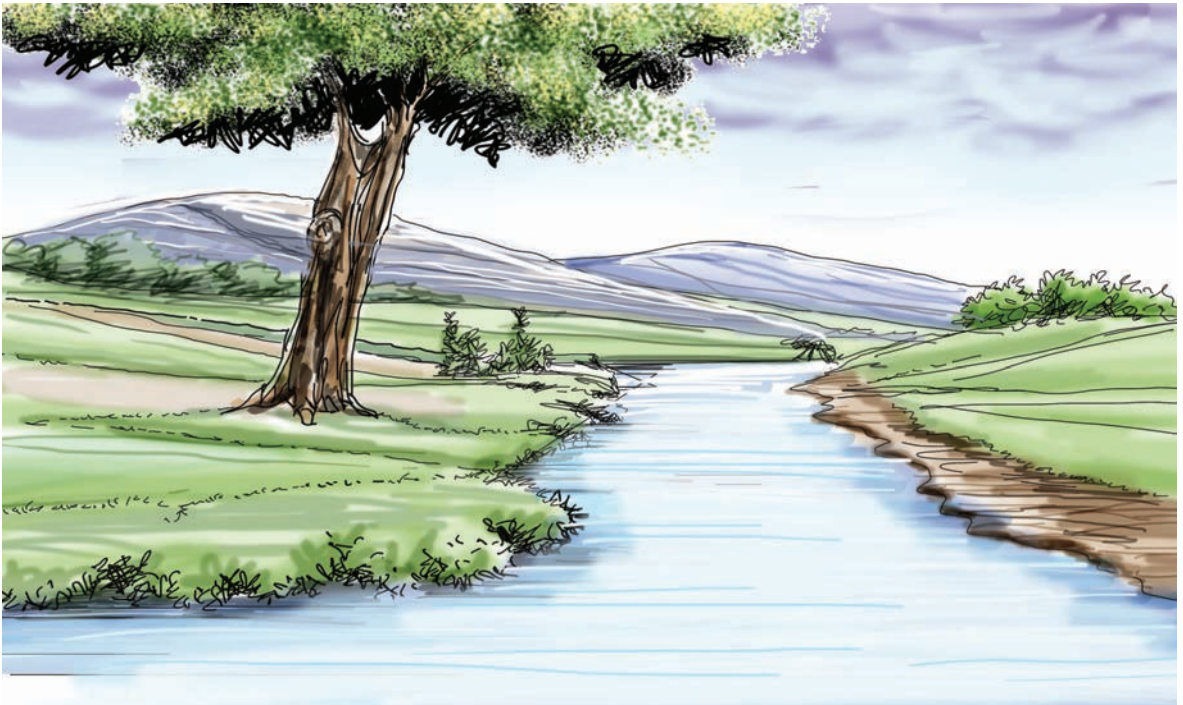
Wingi

Mwanadamu yuko wapi? - Wanadamu wako wapi?

Mnyama yuko wapi? - Wanyama wako wapi?

Mdudu yuko wapi? - Wadudu wako wapi?

Maji

Soma silabi na maneno.

te k no lo ji a
teknolojia
 ta ra ki li shi
tarakilishi
 te le vi she ni
televisheni

ru nu nu
rununu
 vi tu li zo
vitulizo
 ru ni nga
runinga

Soma sehemu za neno na neno lote.

★ i me badilika
imebadilika
 zi me tapakaa
zimetapakaa

wa me itikia
wameitikia
 zi me enea
zimeenea

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆ **Umoja**
 Tarakilishi **hii** ni kubwa.
 Runinga **hii** ni nzuri.
 Simu **hii** ni mpya.
 Rununu **hii** ni nyeupe.

Wingi
 - Tarakilishi **hizi** ni kubwa.
 - Runinga **hizi** ni nzuri.
 - Simu **hizi** ni mpya.
 - Rununu **hizi** ni nyeupe.

Teknolojia

Dunia imebadilika, teknolojia imeingia
Bara, pwani imefika, wote wameitikia
Teknolojia tunayo, dunia imebadilika.

Redio nazo tunazo, nyumbani na kwenye simu
Mawaidha na **vitulizo**, mafundisho yakuheshimu
Teknolojia tunayo, dunia imebadilika.

Tarakilishi twatumia, shuleni hata kazini
Zina michezo ya kuvutia, zitumie kwa makini
Teknolojia tunayo, dunia imebadilika.

Runinga zimeenea, zaitwa televisheni
Picha video kuonea, muziki pia sikizeni
Teknolojia tunayo, dunia imebadilika.

Simu zimetapakaa, kila pahali nchini
Za **rununu** na za waya, twatuma hata **matini**
Teknolojia tunayo, dunia imebadilika.

Soma silabi na maneno.

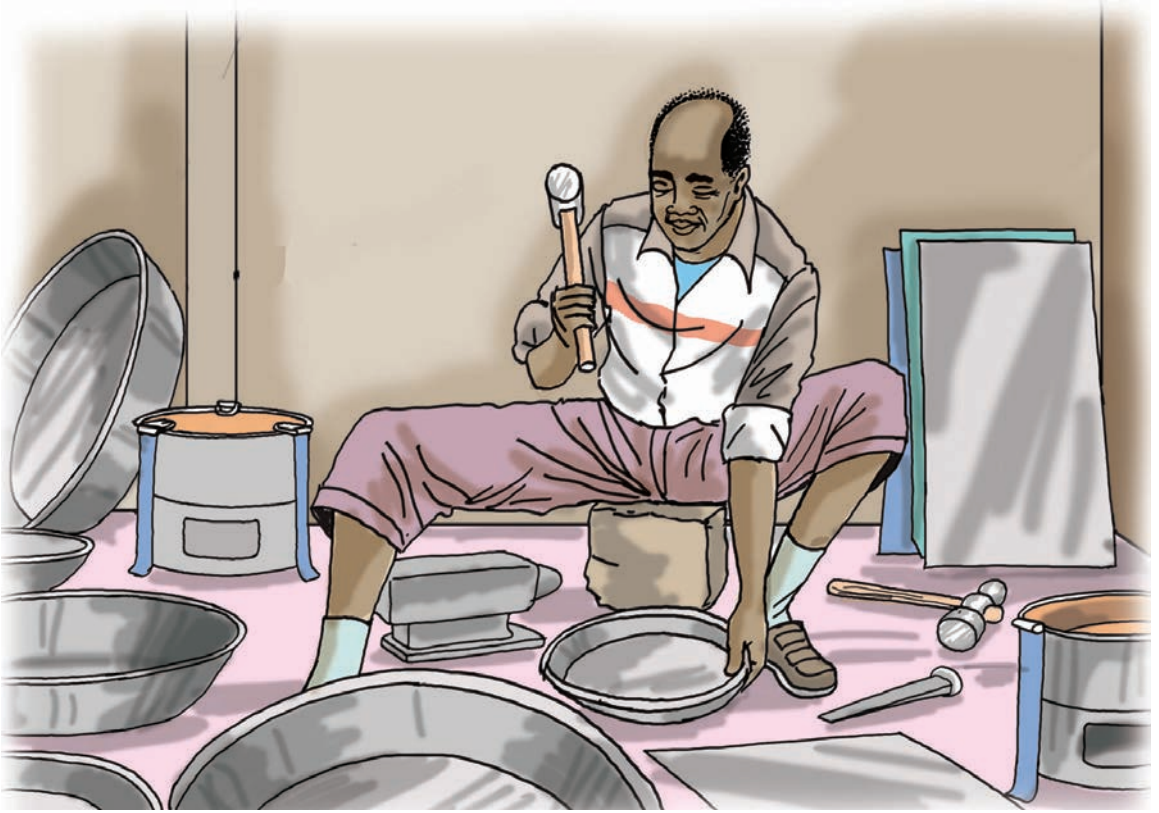
u hu nzi uhunzi	u vu mi li vu uvumilivu	Ki bye go Kibyego
ku a ji ri kuajiri	bi ri ka birika	m hu nzi mhunzi
su fu ri a sufuria	ka ra i karai	vyu ma vyuma

Soma sehemu za neno na neno lote.

★ hu tengeneza hutengeneza	ku tengeneza kutengeneza
wa me tengeneza wametengeneza	i na hitaji inahitaji

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆ Umoja	Wingi
Huyu ni mhunzi .	- Hawa ni wahunzi .
Huyu ni mwalimu .	- Hawa ni walimu .
Huyu ni msusi .	- Hawa ni wasusi .
Huyu ni mbunge .	- Hawa ni wabunge .

Mzee Kibyego

Watu wengi siku hizi hutegemea sana kazi za **kuajiriwa**. Ni vyema kutafuta kazi ambazo unaweza kuajiri wewe wenyewe.

Kwa njia hii watu wengi watatengeneza kazi na kuwaajiri wengine.

Kwa mfano, Mzee Kibyego hufanya kazi ya uhunzi. Yeye hutengeneza vitu kama vile karai, sufuria, na birika za vyuma. Mzee kibyego alifundishwa kazi hii na babake. Kwa kawaida, kazi hii inahitaji nguvu nyingi sana. Pia inahitaji **uvumilivu**. **Mhunzi** ni lazima atumie moto mkali na ujuzi mwingi sana. Kazi hii humletea mzee Kibyego manufaa makubwa.

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **maji**.

a	ma	mu	ji	nywa
nga	ki	ru	si	ku
li	ni	vu	m	me

Sarufi: Soma sentensi hizi.

Wakati uliopo

Walimu **wanacheka**.

Wananchi **wanamsalimia**.

Wanyama **wanaenda**.

Wanafunzi **wanapata**.

Wakati ujao

- Walimu **watacheka**.

- Wananchi **watamsalimia**.

- Wanyama **wataenda**.

- Wanafunzi **watapata**.

Mwalimu ni Malaika

Soma silabi.

■	a	a	a	a
	wa	wa	wa	wa
	zwa	pwa	ndwa	swa

Soma silabi na maneno.

●	dhu lu ma	ku si ki zwa	ku fu ra hi a
	dhuluma	kusikizwa	kufurahia
	ku li pwa	ku li ndwa	a na pa swa
	kulipwa	kulindwa	anapaswa

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	ha wa rufusiwi	i na m linda
	hawarufusiwi	inamlinda
	a me fikisha	wa na paswa
	amefikisha	wanapaswa

Sarufi: Soma maneno haya.

Maneno ya kuamuru na ukanusho

◆	Neno	Kukanusha	Neno	Kukanusha
	linda	usilinde	fanya	usifanye
	saidia	usisaidie	chapa	usichape

Haki za watoto

Katiba ya Kenya inamlinda mtoto kutokana na **dhuluma** za kila aina. Kila mtoto ambaye amefikisha umri wa miaka sita anapaswa kuwa shuleni. Watoto hawaruhusiwi kufanya kazi ya kulipwa. Watoto wanapaswa kufanya kazi za kuwasaidia wazazi nyumbani. Ni hatia kwa mtu yeyote **kumuadhibu** mtoto kwa kumchapa. Watoto pia wana haki ya kulindwa, kupata **matibabu** yanayofaa na haki ya kusikizwa. Ni haki ya watoto kucheza na kufurahia maisha yao.

Soma silabi na maneno.

wa le ma vu
walemavu
 wa si o o na
wasioona
 wa si o si ki a
wasiosikia

ma gu ru du mu
magurudumu
 ki ma u mbi le
kimaumbile
 bi na da mu
binadamu

Soma sehemu za neno na neno lote.

wa na o zaliwa
wanaozaliwa
 ku wa saidia
kuwasaidia

wa na hitaji
wanahitaji
 hu chechemea
huchechemea

Sarufi: Soma sentensi hizi.

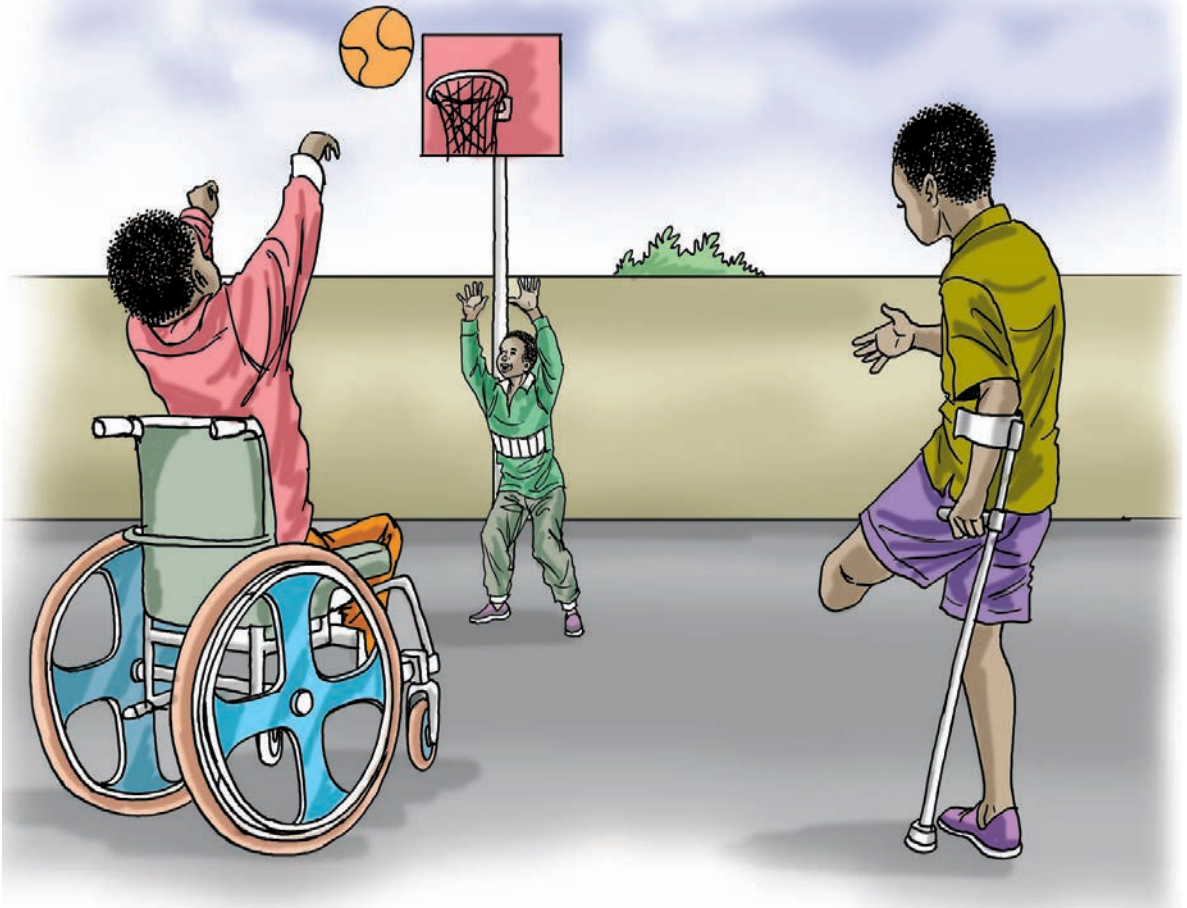

umoja

Mama **asiyeona**
 anakuja.
 Nyanya **asiyesikia**
 analala.
 Baba **asiyetembea**
 anacheka.
 Shangazi
asiyezungumza
 anasoma.

wingi

- Mama **wasioona**
 wanakuja.
 - Nyanya **wasiosikia**
 wanalala.
 - Baba **wasiotembea**
 wanacheka.
 - Shangazi
wasiozungumza
 wanasoma.

Ulemavu

Binadamu huzaliwa au hupatwa na hali tofauti za **kimaumbile**. Wengine huzaliwa na **ulemavu**. Kuna walemavu wasioona na wale wasiosikia wala kuzugumza. Walemavu wengine **huchechemea** na wengine hutumia viti vya **magurudumu**. Wakati mwingine walemavu wanahitaji usaidizi. Kwa mfano, tunaweza kuwasaidia kuvuka barabara na kuwasomea hadithi. Ulemavu haumaanishi kutojiweza. Walemavu wamefanikiwa sana maishani mwao.

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **ulemavu**.

a	nu	ha	u	o	le
ka	ndu	ba	dhi	wa	si
ma	ki	vu	chwa	ti	na

Sarufi: Soma maneno haya.

Neno

cheza

adhibu

sikiza

ficha

fichua

Kukanusha

- usicheze

- usiadhibu

- usisikize

- usifiche

- usifichue

Nandutu

Soma silabi na maneno.

■	ma a gi zo maagizo	lo we sha lowesha	ku na wa kunawa
	ku gu sa kugusa	vi ga nja viganja	se ku nde sekunde
	vi do le vidole	m sa la ni msalani	sa bu ni sabuni

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	u ji panguse ujipanguse	ku dumisha kudumisha
	ku nawa kunawa	u ki tumia ukitumia

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆	-angu	-ako
	Afya yangu ni nzuri.	- Afya yako ni nzuri.
	Sabuni yangu ni nyeupe.	- Sabuni yako ni nyeupe.
	Maji yangu ni safi.	- Maji yako ni safi.
	Taulo yangu imezeeka.	- Taulo yako imezeeka.

Maagizo ya kunawa mikono

Kunawa mikono ni muhimu kwa afya yako. Ni muhimu kunawa mikono: kabla ya kula au kugusa chakula; baada ya kwenda **msalani**; na baada ya kucheza.

1. Nawa mikono ukitumia maji safi na sabuni.
2. **Lowesha** mikono kwa maji, kisha paka sabuni.
3. Tengeneza povu kisha lieneze kwenye **viganja** na katikati ya vidole.
4. Osha mikono kwa muda wa sekunde kumi na tano.
5. Nawa kwa maji safi kisha ujipanguse kwa taulo safi.

Usafi ni mojawapo ya njia za kudumisha afya bora.

Soma silabi na maneno.

ma zi ngi ra
mazingira

ku u mwa
kuumwa

ki pi ndu pi ndu
kipindupindu

ma tu mbo
matumbo

ma go njwa
magonjwa

wa li zi bu a
walizibua

Soma sehemu za neno na neno lote.

a li zungumza
alizingumza

a li endelea
aliendelea

a li tu shauri
alitushauri

a li tu shukuru
alitushukuru

Sarufi: Soma sentensi hizi.

Umoja

Dada ana chakula
kitamu.

Mama amepika chakula
kingi.

Chakula chetu kimeiva.

Chakula chake kimeoza.

Wingi

- Dada wana vyakula
vitamu.

- Mama wamepika
vyakula vingi.

- Vyakula vyetu vimeiva.

- Vyakula vyake vimeoza.

Usafi wa mazingira

Ijumaa asubuhi Mwalimu Mkuu, Bibi Kulamo, alizungumza kuhusu usafi wa **mazingira** ya shule yetu. Alisema mazingira yakiwa chafu tunaweza kupatwa na magonjwa. **Alitushauri** tusicheze kwenye nyasi ndefu kwani tunaweza kuumwa na nyoka au wadudu wabaya. Nyasi huficha wadudu kama mbu ambao huleta malaria. Aliendelea kusema kuwa kutupa takataka ovyoovyoy pia ni hatari. Taka na maji chafu mitaroni yanaweza kutuletea magonjwa kama kipindupindu na **homa ya matumbo**. Baadaye, Bibi Kulamo alitupa kazi ya kufyeka nyasi na kuokota takataka. Baadhi ya wanafunzi walizibua mitaro iliyokuwa imezibika. Bibi Kulamo alitushukuru kwa kazi nzuri.

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **mkuki**.

mi	ma	ta	ri	pi
jo	ja	ba	chu	to
di	ka	vu	ku	ki

Sarufi: Soma sentensi hizi.

-angu

-ako

Afya **yangu** imeimarika.

- Afya **yako** imeimarika.

Maji **yangu** ni moto.

- Maji **yako** ni moto.

Mwalimu **wangu** ni mpole.

- Mwalimu **wako** ni mpole.

Mtoto **wangu** amefika.

- Mtoto **wako** amefika.

Ugonjwa wa Kipindupindu

Soma silabi na maneno.

■ m cha nga nyi ko
mchanganyiko

mbo ga
mboga

ma ha ra gwe
maharagwe

mi ho go
mihogo

ma tu nda
matunda

ku je nga
kujenga

Soma sehemu za neno na neno lote.

★ ku hakikisha
kuhakikisha
ku imarisha
kuimarisha

i na pata
inapata
vya kula
vyakula

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆ **Umoja**
Chakula hiki ni kitamu.
Chuma hiki ni kikubwa.
Choo hiki ni kichafu.
Chombo hiki ni kizuri.
Chungu hiki ni kidogo.

Wingi
- **Vyakula** hivi ni vitamu.
- **Vyuma** hivi ni vikubwa.
- **Vyoo** hivi ni vichafu.
- **Vyombo** hivi ni vizuri.
- **Vyungu** hivi ni vidogo.

Lishe bora

Vyakula ni muhimu sana katika mwili wa binadamu. Ni jukumu la kila mzazi kuhakikisha kuwa jamii yake inapata **lishe bora**. Lishe bora ni mchanganyiko wa vyakula vya kujenga mwili, vya kuupa mwili nguvu na vile vya **kuimarisha** kinga mwilini. Vyakula vya kujenga mwili ni kama vile nyama, maharagwe, na mayai. Vile vya kuupa mwili nguvu ni kama **mihogo**, mchele na ugali. Mwisho ni vyakula vya kuzuia magonjwa, kama mboga na matunda.

Soma silabi na maneno.

■	go do ro	fo ro nya	m pi shi
	godoro	foronya	mpishi
	m si cha na	m ku li ma	nyo ro ro
	msichana	mkulima	nyororo

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	a li ni nunulia	ni ji tayarishe
	alininunulia	nijitayarishe
	ni ka badilika	ni li kuwa
	nikabadilika	nilikuwa

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆	Umoja - ake	Wingi - ao
	Mkulima wake ana bidii.	- Wakulima wao wana bidii.
	Mwashi wake amemaliza kazi.	- Waashi wao wamemaliza kazi.
	Mpishi wake anapika vizuri.	- Wapishi wao wanapika vizuri.
	Mwandishi wake anapendeza.	- Waandishi wao wanapendeza.

Ndoto na kazi

Siku chache zilizopita baba yangu alininunulia godoro na **foronya** nyororo. Jana usiku nilipolala niliota **ndoto**. Ndoto yangu ilikuwa hivi: Nilikuwa msichana mkubwa. Nilikuwa nimepata kazi ya ualimu. Baada ya kufanya kazi hiyo kwa muda, nilibadilika kuwa mkulima. Kwenye shamba langu kulikuwa na mboga nzuri za kijani na nyanya zilizoiva. Mbuzi wakaja na kula mboga zote. Nililia mpaka nikabadilika kuwa **mpishi**. Baadaye nilipika chakula kitamu sana. Watu walikula na kufurahi sana.

Hapo ndipo mama alipokuja na kuniamsha ili nijitayarisha kwenda shuleni.

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: mbuni.

pu	ta	de	wa	nya	u	twi
si	ni	mbu	ma	ga	me	nda

Sarufi: Soma sentensi hizi.

Umoja

Twiga huyu ni mrefu.

Punda huyu ni mnono.

Tausi huyu ana maringo.

Mbuni huyu anafurahisha.

Wingi

— Twiga hawa ni warefu.

— Punda hawa ni wanono.

— Tausi hawa wana maringo.

— Mbuni hawa wanafurahisha.

Wanyama dukani

Soma silabi na maneno.

nde ge
ndege
 ma nyo ya
manyoya
 ma ba wa
mabawa

ba ta m zi nga
batamzinga
 f la mi ngo
flamingo
 m si tu ni
msituni

Soma sehemu za neno na neno lote.

wa me changia
wamechangia
 wa na o fugwa
wanaofugwa

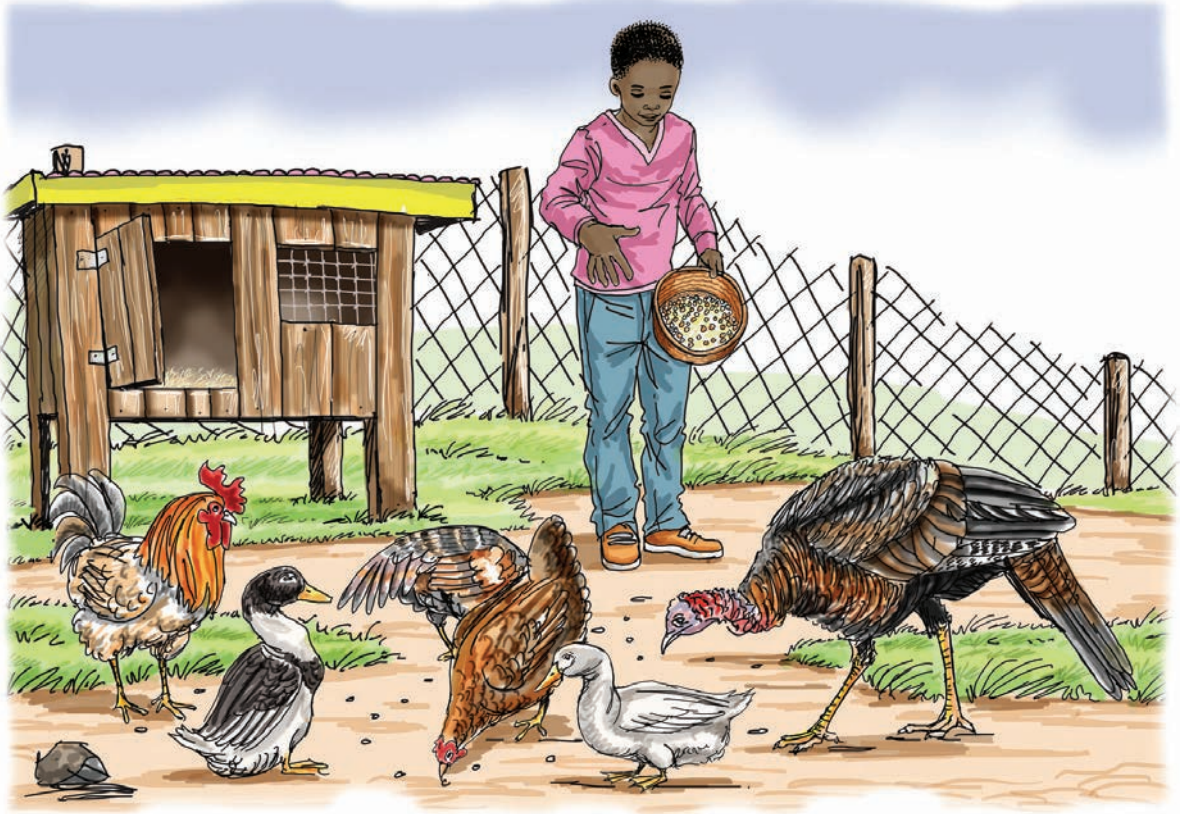
wa na po zuru
wanapozuru
 hu tu letea
hutuletea

Sarufi: Soma sentensi hizi.

-haya
 Mabawa **haya** ni mapana.
 Manyoya **haya** ni marefu.
 Mayai **haya** ni madogo.
 Mapato **haya** ni machache.

-yale
 - Mabawa **yale** ni mapana.
 - Manyoya **yale** ni marefu.
 - Mayai **yale** ni madogo.
 - Mapato **yale** ni machache.

Umuhimu wa ndege

Ndege au **nyuni** ni kiumbe chenye mabawa na manyoya. Ndege wengine hupatikana nyumbani na wengine msituni. Ndege wanaofugwa nyumbani ni kama kuku, bata na batamzinga. Hawa ndege hutupatia nyama na mayai. Ndege wa msituni ni kama vile mbuni, tausi na kanga. Ndege wanaoishi majini ni kama vile **bata bukini** na **flamingo** au **heroe**. Ndege hawa wamechangia pakubwa katika kuimarisha uchumi wa nchi yetu. Watalii wengi huja kuwaona ndege na wanyama. Wanapozuru nchi yetu wao hutuletea pesa za kigeni.

Soma silabi na maneno.

■	tu mbi li	ma ga nda	so kwe
	tumbili	maganda	sokwe
	nge de re	mi a yo	m nya ma
	ngedere	miayo	mnyama
	mi me a	ma tu nda	wa du du
	mimea	matunda	wadudu

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	a na ye patikana	wa na o fanana
	anayepatikana	wanaofanana
	a na ye karibia	wa na po tafuta
	anayekaribia	wanapotafuta

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆	wakati uliopita	wakati uliopo	wakati ujao
	Mbwa al ipatikana	an apatikana	at apatikana
	Mgeni al ikaribia	an akaribia	at akaribia
	Babu al iishi	an aishi	at aishi
	Mwalimu al itafuta	an atafuta	at atafuta

Tumbili

Je, wajua kwamba tumbili ni mnyama anayepatikana sehemu nyingi za dunia? Jina lingine la tumbili ni **ngedere** au kima. Tumbili ni mnyama anayekaribia mwanadamu kimaumbile na tabia. Baadhi ya tabia hizi ni kama kula ndizi baada ya kuambua na kutupa maganda yake. Vilevile tumbili huishi na kusafiri pamoja. Wao hushirikiana wanapotafuta chakula. Tumbili hula vyakula kama vile matunda, mimea ya majani na wadudu. Wanyama wengine wanaofanana na tumbili ni nyani na **sokwe**. Tumbili anapopiga **miayo** huwa amechoka au amekasirika.

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **ndege**.

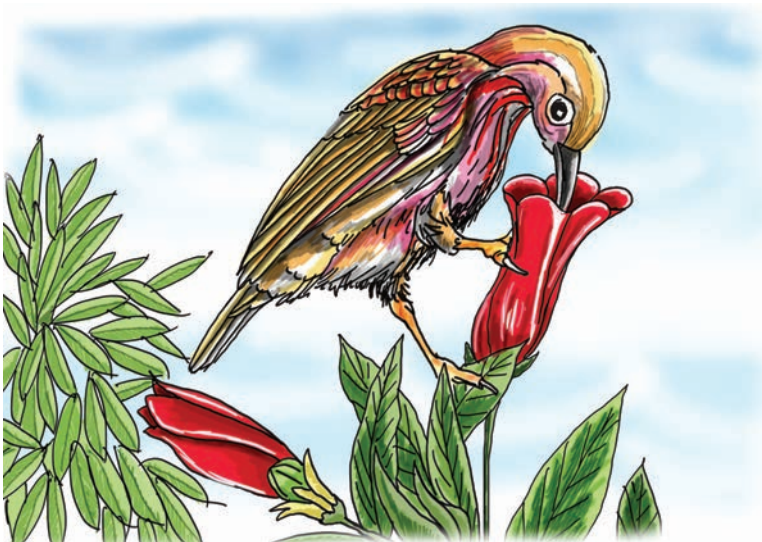

ta	nde	tu	nya	ba
ki	i	fa	ku	ri
mbi	ni	wa	ge	du

Sarufi: Soma maneno haya.

● wakati uliopita	wakati uliopo	wakati ujao
alifanana	anafanana	atafanana
alizuru	anazuru	atazuru
alitaga	anataga	atataga
alikimbia	anakimbia	atakimbia
alihama	anahama	atahama

Ndege

Soma silabi na maneno.

■	ma u mbo	pe mbe ta tu	du a ra du fu
	maumbo	pembetatu	duaradufu
	du a ra	m s ta ti li	m ra ba
	duara	mstatili	mraba

Aina ya maumbo

mraba

mstatili

duaradufu

mviringo au duara

pembetatu

Soma sehemu za neno na neno lote.

ya na pendeza	hu onekana
yanapendeza	huonekana
ya na staajabisha	zi ki meta meta
yanastaajabisha	zikimetameta

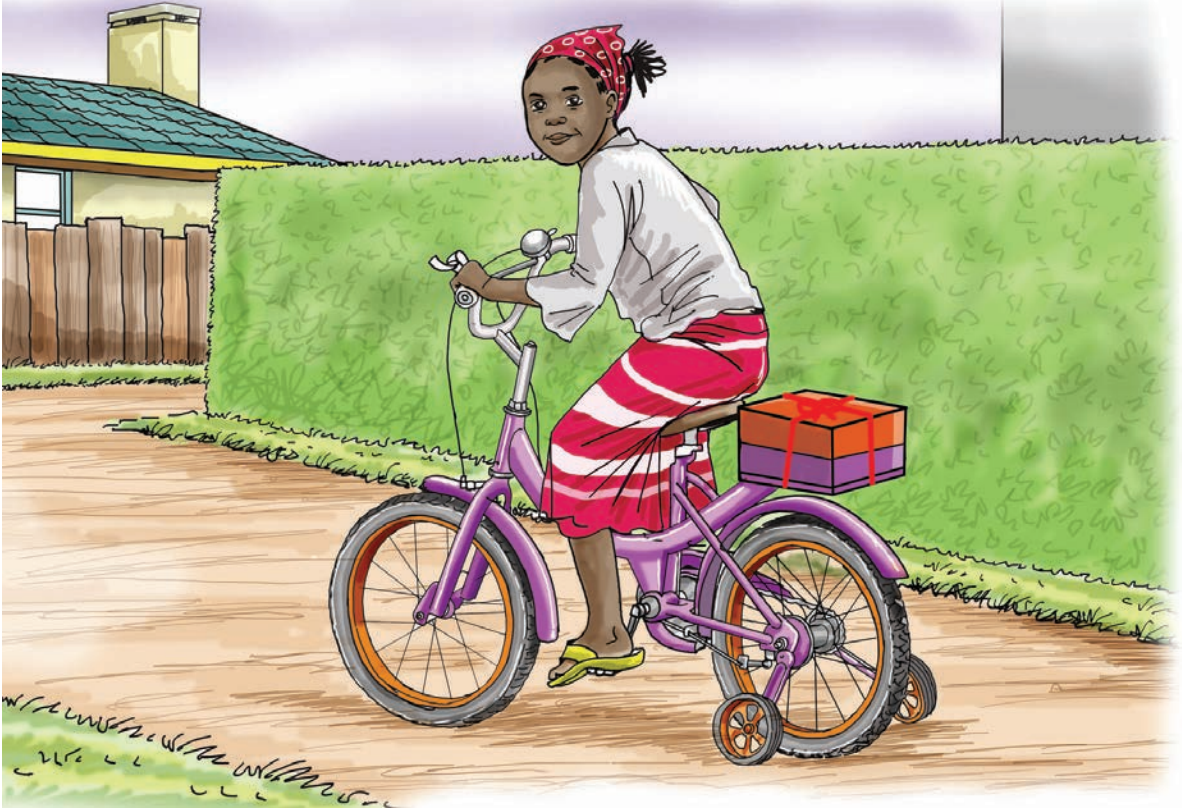
Sarufi: Soma sentensi hizi.

Wakati uliopo

Wakati uliopita

Maumbo yanapendeza.	- Maumbo yalipendeza.
Maumbo yanastaajabisha.	- Maumbo yalistaajabisha.
Maumbo yanapatikana.	- Maumbo yalipatikana.
Maumbo yanametameta.	- Maumbo yalimetameta.

Maumbo

Maumbo yako kila mahali. Maumbo mengine yanapendeza na mengine **yanastaajibisha**. Zawadi inaweza kuwekwa katika sanduku lenye umbo la mraba. Tairi za baiskeli yangu na magurudumu ya gari ni ya umbo la duara. Meza na mlango wetu una umbo la **mstatili**. Nayo mayai yana umbo la **duaradufu**. Baadhi ya pakiti za maziwa zina umbo la pambetatu. Nyota huonekana usiku zikimetameta.

Soma silabi na maneno.

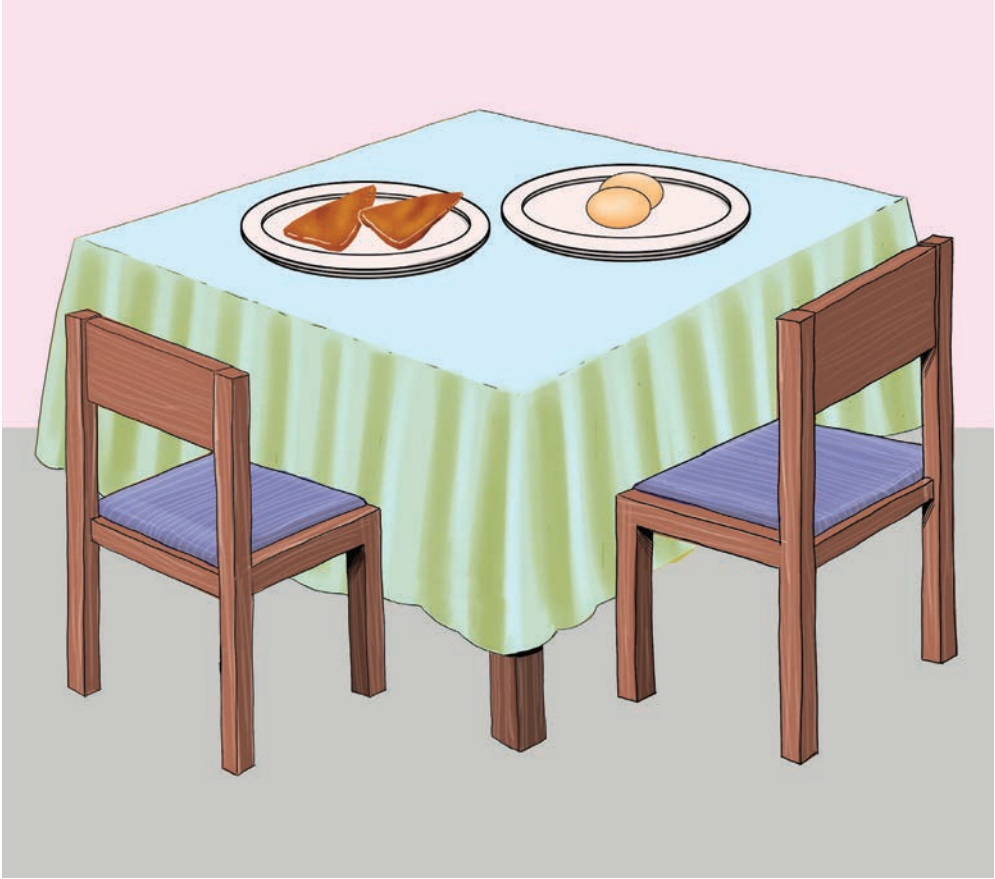
■	m cho ro mchoro	m ra ba mraba	ke nge le kengele
	m vi ri ngo mviringo	sa mbu sa sambusa	sa ha ni sahani
	m s ta ti li mstatili	wa cho re wachore	mwa li mu mwalimu

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	wa li vi kusanya walivikusanya	a li wa ambia aliwaambia
	a li wa chorea aliwachorea	a li tangulia alitangulia

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆	wakati uliopita -li	wakati ujao -ta
	Walichora picha.	- Watachora picha.
	Walikuwa nyumbani.	- Watakuwa nyumbani.
	Aliweka bakuli.	- Ataweka bakuli.
	Alitangulia kanisani.	- Atatangulia kanisani.

Kuchora maumbo

Asubuhi, wanafunzi wa darasa la pili walichora maumbo. Mwalimu aliwaambia wachore sahani. Chini ya mchoro huu wakaandika neno **mviringo**. Tena aliwaambia wachore kitabu ambacho pande zote ni sawa kwa urefu. Chini ya mchoro huu waliandika neno **mraba**. Mchoro wa tatu ulikuwa wa meza. Chini ya mchoro huu mwalimu aliandika neno mstatili. Kisha aliwaambia wachore yai. Chini ya mchoro waliandika neno duaradufu. Mwishowe aliwaambia wanafunzi wachore sambusa. Wanafunzi walishangaa. “sambusa?” Mwalimu aliwachorea sambusa kwenye ubao. Chini ya mchoro huu aliandika neno **pembetatu**.

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **duara**.

m	a	ta	fu	pe
du	sta	ra	li	za
ka	mbe	ti	tu	du

Sarufi: Soma sentensi hizi.

- **Wakati uliopo -na-**
Waimbaji **wanacheka**.
Wavuvi **wanamsalimia**.
Waumini **wanaenda**.

- Wakati ujao -ta-**
- Waimbaji **watacheka**.
- Wavuvi **watamsalimia**.
- Waumini **wataenda**.

Vitendawili

1. Kafunua jicho jekundu.
2. Tunamsikia lakini hatumwoni.
3. Paarrrrr hadi maka.
4. Ndege wangu abembea mlingotini.
5. Mwanangu analia mwituni.
6. Popote niendapo hunifuata.
7. Dadaangu akitoka kwao harudi tena.
8. Mchana yuko usiku simwoni.
9. Chang'aa chapendeza lakini hakifikiwi.
10. Kamba ndefu lakini haifungi kuni.
11. Mzee kobe akilia watu hufurahi.

kivuli	shoka	mvua	Barabara	upepo	utelezi
kivuli	jua	upinde wa mvua	maji ya mvua	bendera	

Soma silabi na maneno.

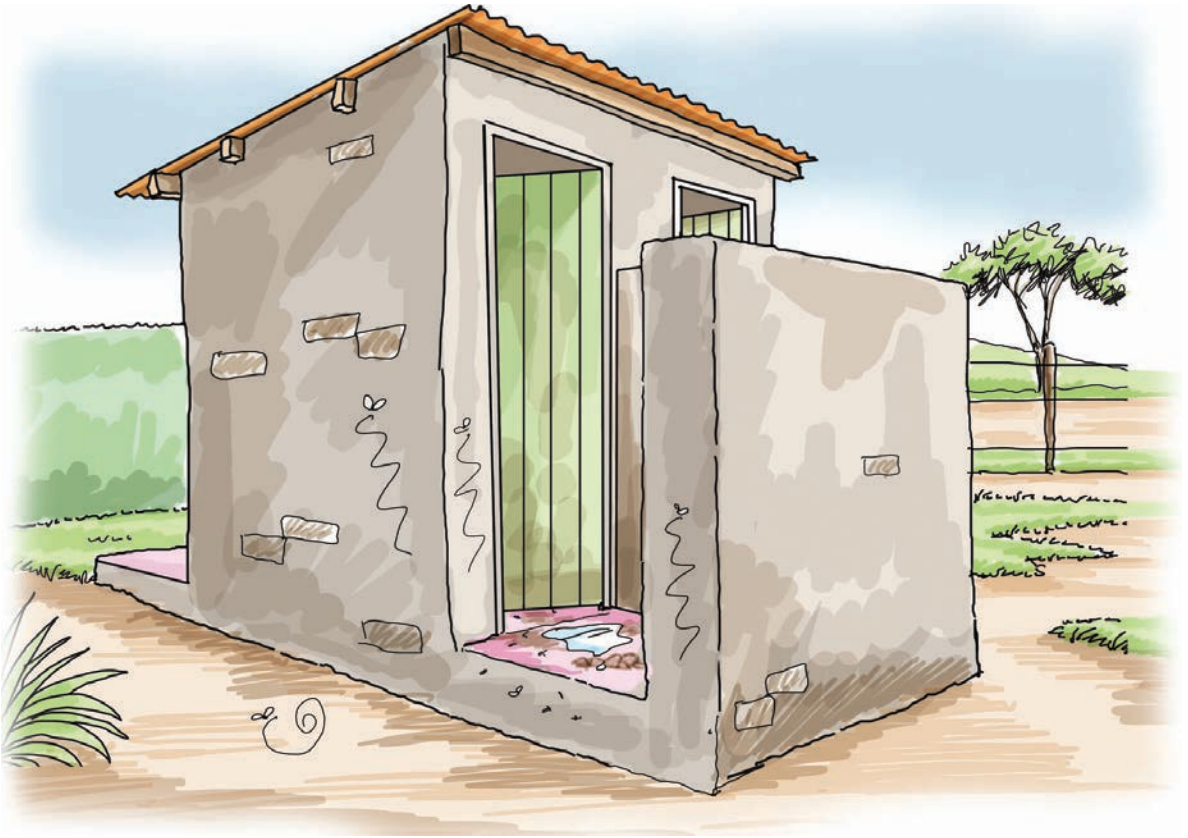
■	ha ta ri hatari	ma tu mbo matumbo	m du du mdudu
	ho ma homa	ki nga kinga	u cha fu uchafu

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	a na po ishi anapoishi	ki na po bakia kinapobakia
	ya na yo letwa yanayoletwa	wa si ki chafue wasikichafue

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆	Umoja	Wingi
	Chakula cha Ali ni kichafu.	- Vyakula vya Ali ni vichafu.
	Nekesa ana chakula safi.	- Nekesa ana vyakula safi.
	Otieno anakula chakula kitamu.	- Otieno anakula vyakula vitamu.
	Juma alitupa chakula kibaya.	- Juma alitupa vyakula vibaya.

Nzi

Nzi ni mdudu **hatari** sana kwa maisha ya binadamu. Mdudu huyu hupenda uchafu sana. Yeye **husababisha** magonjwa kama vile kipindupindu na magonjwa ya kuhara. Kwa hivyo ni muhimu kila mtu ahakikishe kuwa mahali anapoishi ni safi. **Kinga** ni bora kuliko tiba. Kwa hivyo ni bora kujikinga kutokana na magonjwa yanayoletwa na nzi. Nyumbani na shuleni pia ni lazima kuwe safi. Chakula kinapobakia ni muhimu kifunikwe ili nzi wasikichafue.

Soma silabi na maneno.

■	m sa la ni msalani	ha ru fu harufu	vi o shwe vioshwe
	u sa fi usafi	ku du mi sha kudumisha	vyo o vyoo

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	a li tu tembelea alitutembelea	wa li m tambua walimtambua
	tu li m karibisha tulimkaribisha	ku wa shauri kuwashauri

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆	Sentensi	Kinyume
	Kamau ameketi .	- Kamau amesimama .
	Kuja hapa .	- Enda pale .
	Kendi amevaa sweta.	- Kendi amevua sweta.
	Kikombe kiko chini ya meza.	- Kikombe kiko juu ya meza.
	Nyumba hii ni safi .	- Nyumba hii ni chafu .
	Dengu hizi ni chache .	- Dengu hizi ni nyingi .

Mama Safi shuleni

Mama Safi alitutembelea shuleni Bondeni. Tulimkaribisha kwa furaha. Alipoketi chini, sherehe ikaanza. Mama Safi **alihisi** mwenye furaha sana. Bila kusema jina lake, watu **walimtambua** kwa sababu ya mavazi yake. Alipopewa nafasi kuhutubia **halaiki** alisema, “Mwalimu Mkuu, Bwana Bakari, walimu na wanafunzi, hamjambo? Leo nimekuja kuwashauri kuhusu usafi wa vyoo vyetu. Shuleni au nyumbani, vyoo ni lazima vioshwe vizuri kila siku. Njia moja ya kudumisha usafi ni kuhakikisha kwamba vyoo havina harufu wala wadudu wabaya.” Mama Safi alimalizia kwa kusema, “Mnapoenda msalani, ni muhimu mvae viatu. Pia ni lazima mnawe mikono kwa sabuni baada ya kuutumia msala. Mkifanya hivyo bila shaka mtakuwa na afya njema.”

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **nyani**.

mbo	ge	nya	bu
i	te	mba	ka
nde	m	si	ni

Sarufi: Soma sentensi hizi.

● Umoja

Hiki ni kiatu **changu**.

Hiki ni kiatu **chako**.

Hiki ni kitabu **changu**.

Hiki ni kitabu **chako**.

Wingi

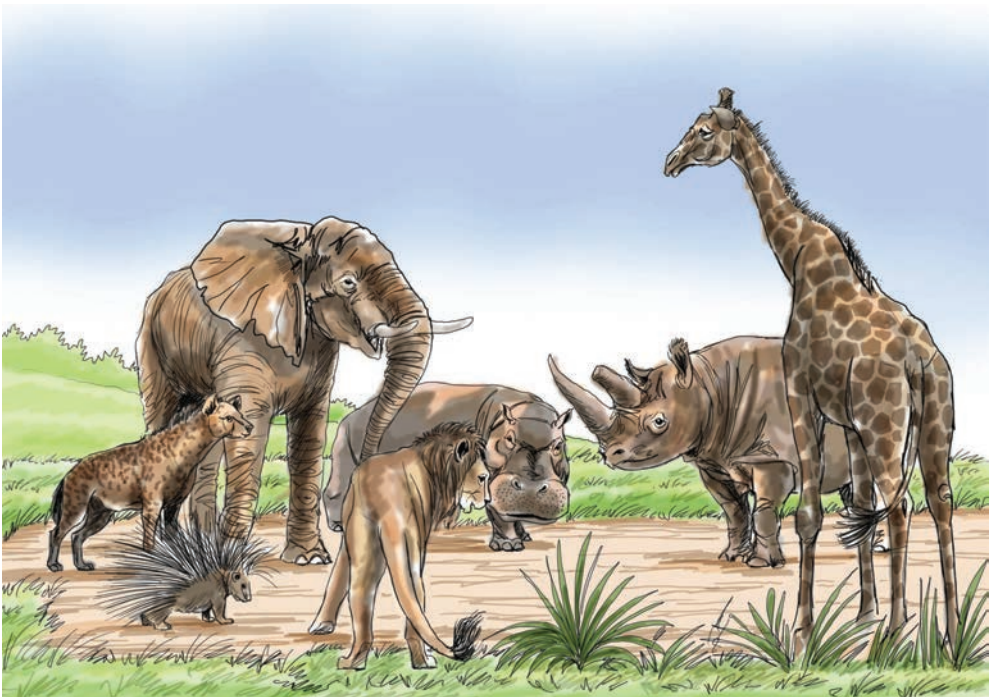
- Hivi ni viatu **vyangu**.

- Hivi ni viatu **vyako**.

- Hivi ni vitabu **vyangu**.

- Hivi ni vitabu **vyako**.

Tembo asaidiwa

Soma silabi na maneno.

■ ma fu mbo
mafumbo
m ku li ma
mkulima
da k ta ri
daktari

ho s pi ta li ni
hospitalini
sha mba ni
shambani
se re ma la
seremala

Soma sehemu za neno na neno lote.

★ zi na zo fanywa
zinazofanywa
hu wa hudumia
huwahudumia

wa li furahia
walifurahia
ku tengeneza
kutengeneza

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆ Sentensi

Nilienda sokoni.

Nilitumia sabuni.

Niliuza makaa.

Nilifanya kazi ya ziada.

Kukanusha

- Sikuenda sokoni.

- Sikutumia sabuni.

- Sikuuza makaa.

- Sikufanya kazi ya ziada.

Mafumbo ya Kazi

Yusufu, Owalo na Linda walisema **mafumbo** kuhusu kazi mbalimbali zinazofanywa na watu. Yusufu aliuliza, “Mimi hupanda mimea kama mahindi na mboga shambani. Je, mimi ni nani?” Linda alijibu, “Mkulima.” Owalo naye aliuliza, “Mimi huwahudumia wagonjwa hospitalini. Je, mimi ni nani?” Yusufu alijibu, “Daktari.” Linda pia aliuliza, “Mjomba wangu hufanya kazi ya kutengeneza vitu kwa kutumia mbao. Je, yeye ni nani?” Yusufu na Owalo walijibu pamoja, “Fundu.” Linda alisema, “Mmenoa. Nipeni mji nitawapa jibu **sahihi**.” Yusufu alimpa mji wa Mombasa. Linda alisema, “Nilienda Mombasa watu wa Mombasa wakasema jibu ni **seremala**.” Wote walifurahishwa na mafumbo hayo.

Soma silabi na maneno.

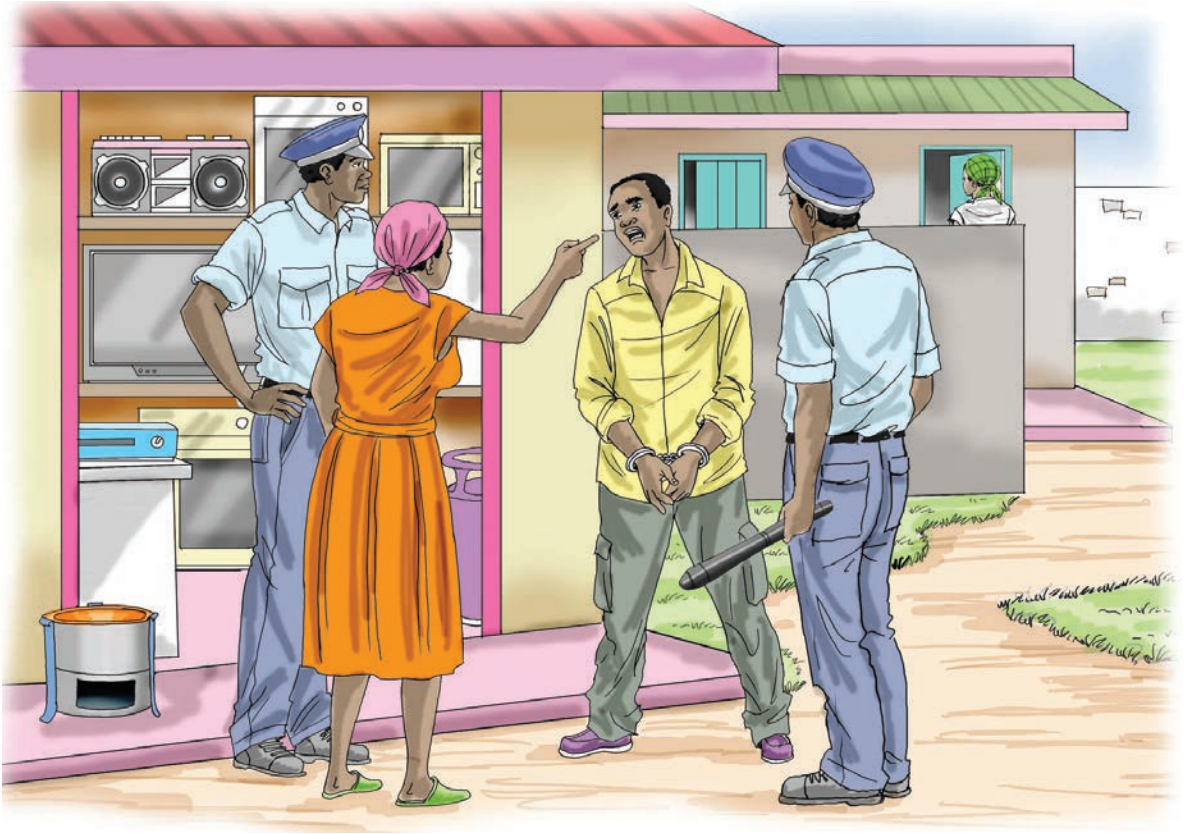
■	ku u za kuuza	ma kaa makaa	ge si gesi
	po li si polisi	f ri ji friji	su fu ri a sufuria

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	ni li li nunua nililinunua	a li wa pigia aliwapigia
	ku m kamata kumkamata	a li shtuka alishtuka

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆	wakati uliopita -li Mteja alifanya hesabu. Msafiri alifika dukani. Muuzaji aliibiwa na wezi. Mwanamke aliwapigia polisi.	wakati uliopo -na - Mteja anafanya hesabu. - Msafiri anafika dukani. - Muuzaji anaibiwa na wezi. - Mwanamke anawapigia polisi.
---	---	---

Swaleh ashikwa na polisi

Swaleh alifanya kazi ya kuuza vitu dukani. Duka lake lilikuwa na **bidhaa** mbalimbali. Kati ya vitu alivyouza ni: Viti vya kukalia au sofa, sufuria, pasi, jiko la makaa na **friji**. Siku moja Atieno alifika kwenye duka la Swaleh. Alishtuka kuliona jiko lake la gesi ambalo lilikuwa limeibwa siku chache zilizopita. Bila kupoteza wakati Atieno aliwapigia polisi simu. Polisi walifika mara moja na kumkamata Swaleh. Swaleh akajitetea na kusema, “Mimi sina makosa. Jiko hili nililinunua kutoka kwa mtu nisyemjua.”

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **dereva**.

la	ma	hu	si	nzi	se
ndi	na	re	pi	de	ku
fu	li	su	m	shi	va

Sarufi: Soma sentensi hizi.

Neno

Nilifanya kazi zote.

Nilipika chai.

Niliwahudumia wagonjwa.

Niliwapigia simu.

Kukanusha

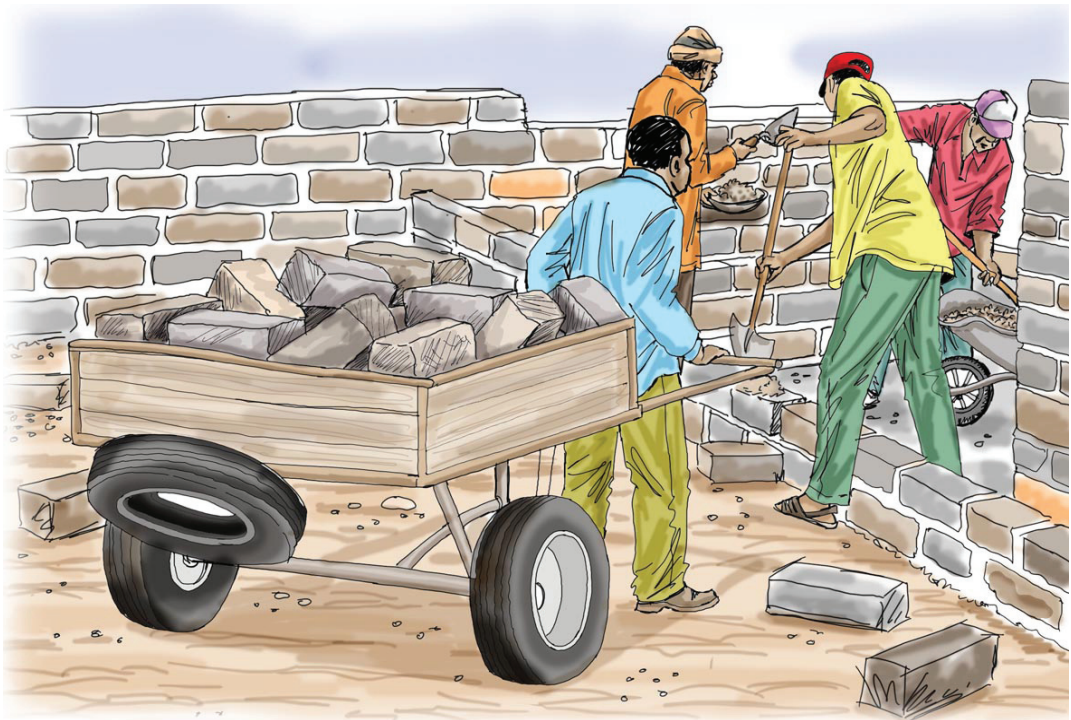
- Sikufanya kazi zote.

- Sikupika chai.

- Sikuwahudumia wagonjwa.

- Sikuwapigia simu.

Fundi Mukudi

Soma silabi na maneno.

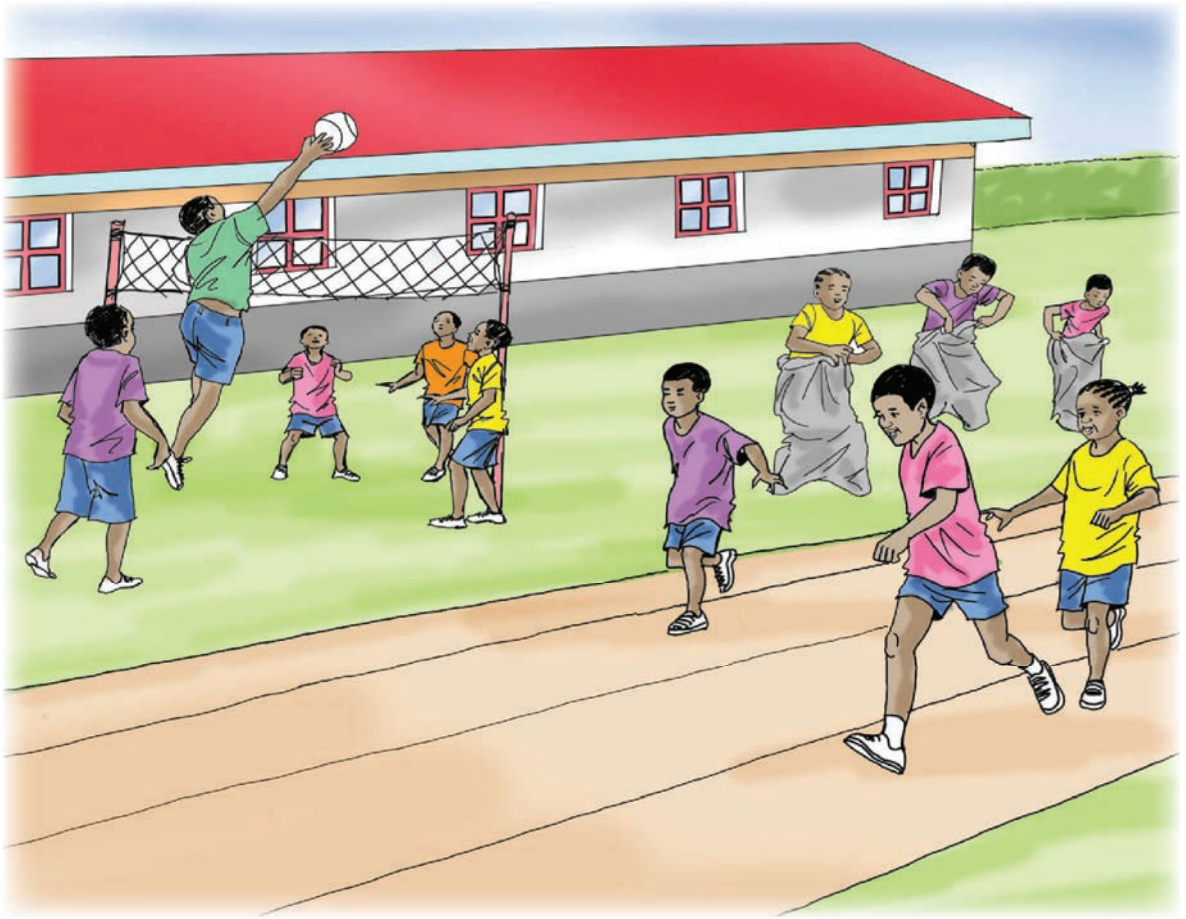
■	A go s ti Agosti	O k to ba Oktoba	De se mba Desemba
	Fe b ru a ri Februari	Ja nu a ri Januari	Se p te mba Septemba
	A p ri li Aprili	Ju ni Juni	Ju la i Julai

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	hu tu karibisha hutukaribisha	hu ni furahisha hunifurahisha
	tu na agana tunaagana	hu zingatia huzingatia

Sarufi: Soma maneno haya.

◆	Umoja	Wingi
	mwaka mmoja	- miaka miwili
	mwezi mmoja	- miezi miwili
	muhula mmoja	- mihula miwili
	mtihani mmoja	- mitihani miwili
	Mwili mmoja	- Miili miwili

Miezi ya mwaka

Mwaka mmoja huwa na miezi kumi na miwili. Januari hutukaribisha shuleni. Februari na Machi ni kucheza na kuendelea kujuana na wenzetu. Aprili hunitia **woga** kwani **tunaagana** na marafiki zangu. Mei, Juni na Julai hunifurahisha. Huwa ni miezi ya kukutana na marafiki zangu tena. Hadithi za likizo nazo huwa nyingi. Agosti mimi hurudi nyumbani kungojea Septemba. Oktoba mimi huzingatia masomo kwani Novemba mtihani waningojea. Desemba mimi hupungia darasa **mkono wa buriani** kwani nasonga mbele.

Soma silabi na maneno.

ma va zi

vi nywa ji

mavazi

vinywaji

Wa k ri s to

ma chu ngwa

Wakristo

machungwa

i shi ri ni

she re he

ishirini

sherehe

Soma sehemu za neno na neno lote.

tu na po karibia

hu ni nunulia

tunapokaribia

huninunulia

hu kumbukwa

hu tu peleka

hukumbukwa

hutupeleka

Sarufi: Soma sentensi hizi.

Umoja

Wingi

Hiki ni kinywaji kitamu.

- Hivi ni vinywaji vitamu.

Hiki ni kiazzi kitamu.

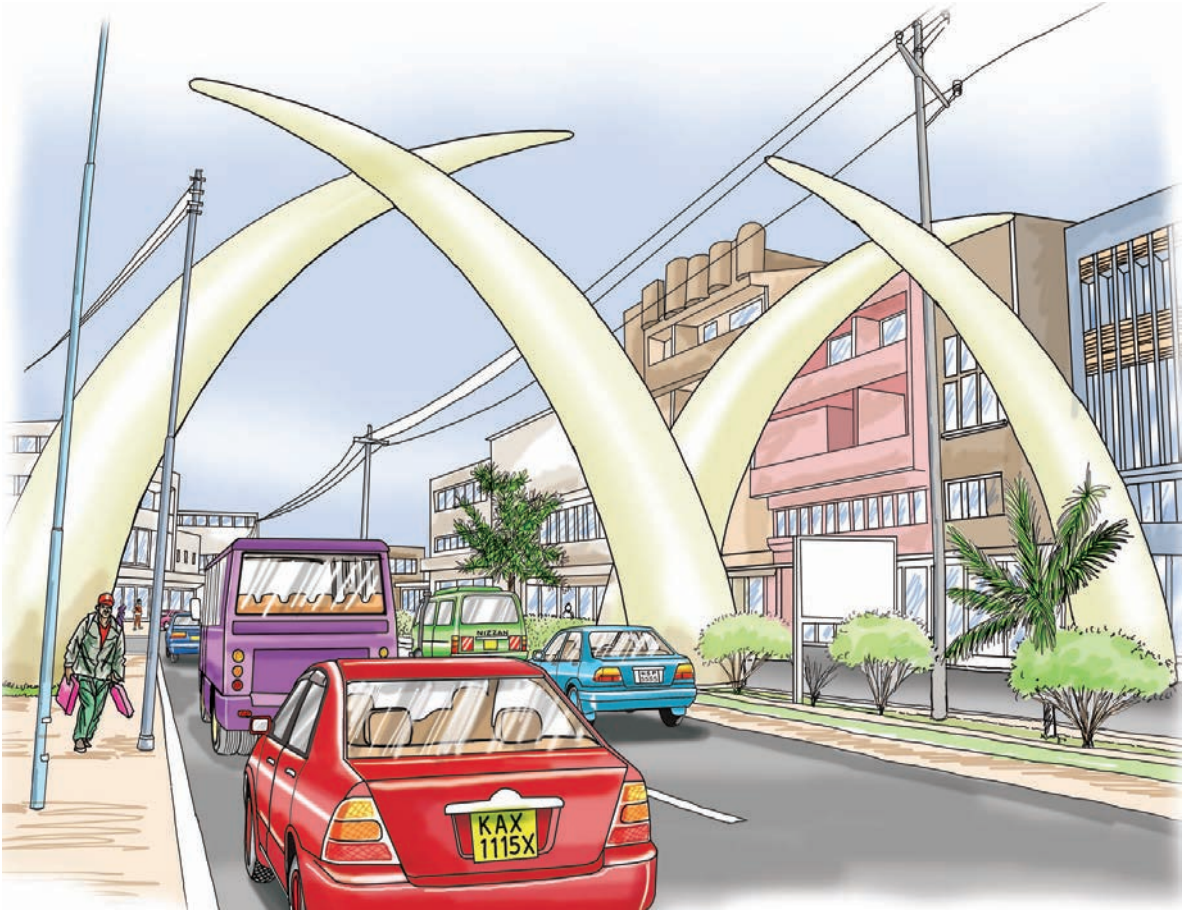
- Hivi ni viazi vitamu.

Hiki ni kikombe kidogo.

- Hivi ni vikombe vidogo.

Hiki ni kikapu kikubwa.

- Hivi ni vikapu vikubwa.

Mwezi wa Desemba

Naupenda mwezi wa Desemba. Mwezi huu hukumbukwa na **Wakristo** kote duniani. Ni mwezi wa kukumbuka siku ya kuzaliwa Yesu. Tunapokaribia Desemba wazazi wangu huninunulia mavazi mazuri. Baba hutupeleka kutembelea miji mbalimbali. Tarehe ishirini na tano, sisi hupika vyakula vitamu kama vile chapati, wali, kuku na nyama. Baada ya kuvila sisi huteremsha kwa **vinywaji** kama soda na maji ya machungwa. Sherehe hizi huwa za **kufana** sana.

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **Mei**.

ri	fe	sti	mba	ma
se	go	l	ua	ri
a	ju	de	la	chi
ni	ja	nu	me	br

Sarufi: Soma sentensi hizi.

- Wakati uliopo **-na**
Watoto **wanacheka**.
Watu **wanaenda**.
Wazee **wanamsalimia**.
Wakulima **wanapata**.

- Wakati ujao **-ta**
- Watoto **watacheka**.
- Watu **wataenda**.
- Wazee **watamsalimia**.
- Wakulima **watapata**.

Kibuyu cha ajabu

Soma silabi na maneno.

■ mwa nga li fu
mwangalifu
ki vu ki o
kivukio
de re va
dereva

wa nya ma
wanyama
a ja li
ajali
ho s pi ta li
hospitali

Soma sehemu za neno na neno lote.

★ ku wa fahamisha
kuwafahamisha
i na yo onyesha
inayoonyesha

wa na o tumia
wanaotumia
zi na po fuatwa
zinapofuatwa

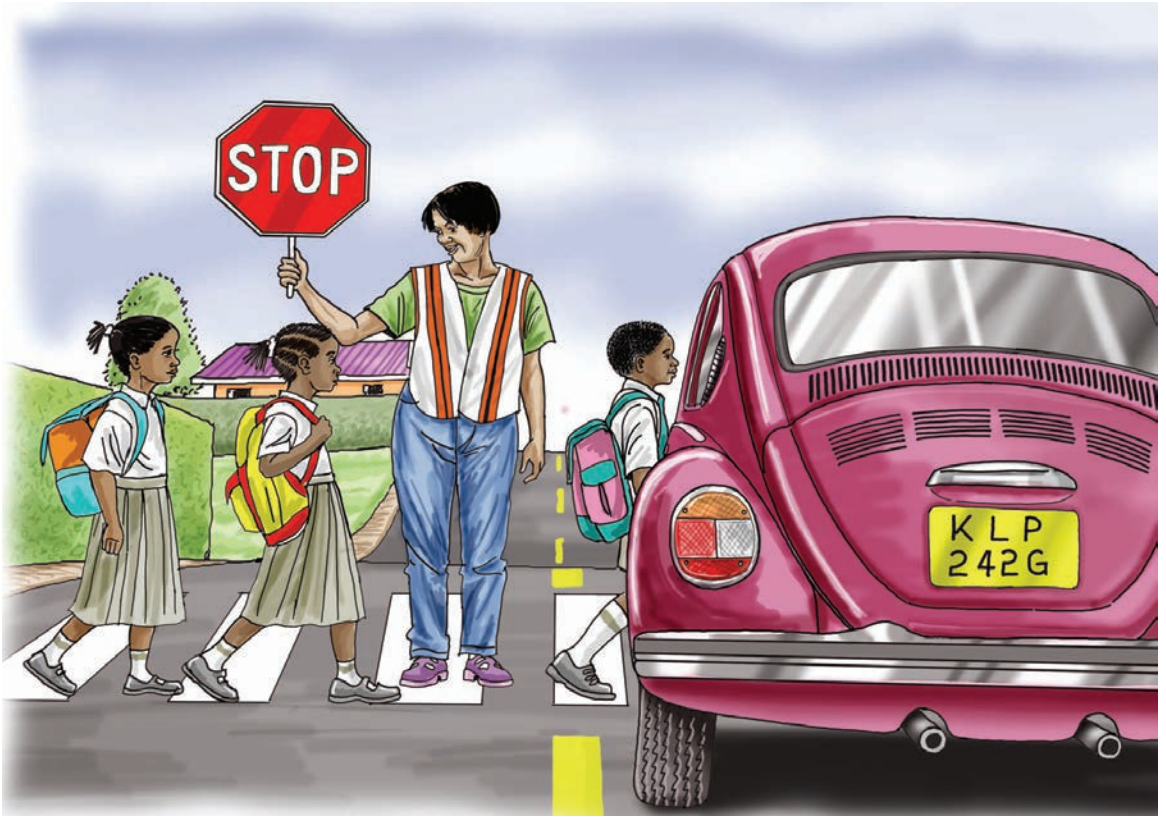
Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆ Umoja

Lile ni gari refu.
Lile ni gari kubwa.
Lile ni gari chafu.
Lile ni gari safi.

Wingi

- Yale ni magari marefu.
- Yale ni magari makubwa.
- Yale ni magari machafu.
- Yale ni magari safi.

Alama za barabarani

Alama za barabarani ni muhimu kwa watu wote wanaotumia barabara. Watu wote wanaotembea kwa miguu, wale wanaoendesha baiskeli na madereva wa magari wanastahili **kuzingatia** alama hizo. Alama ya **kivukio** cha watoto huwekwa karibu na shule ili kuwafahamisha wanaotumia barabara kuwa **waangalifu**. Ni hatari watoto kucheza au kukimbizana barabarani. Alama nyingine ni herufi H inayoonyesha hospitali. Dereva anapofika hapo ni lazima awe mwangalifu. Vilevile, hapaswi kupiga honi ovyoovyo karibu na shule au hospitali. Alama zingine ni kama kivukio cha wanyama na kivukio cha watu. Alama na sheria za barabarani zinapofuatwa hupunguza ajali.

Soma silabi na maneno.

Ra shi di

Rashidi

s ta di

stadi

de re va

dereva

m zu ngu ko

mzunguko

t ra fi ki

trafiki

nye ku ndu

nyekundu

Soma sehemu za neno na neno lote.

ha ku hitimu

hakuhitimu

a li ji fundisha

alijifundisha

a li m danganya

alimdanganya

i li yo fuata

iliyofuata

Sarufi: Soma sentensi hizi.

wakati uliopo -na

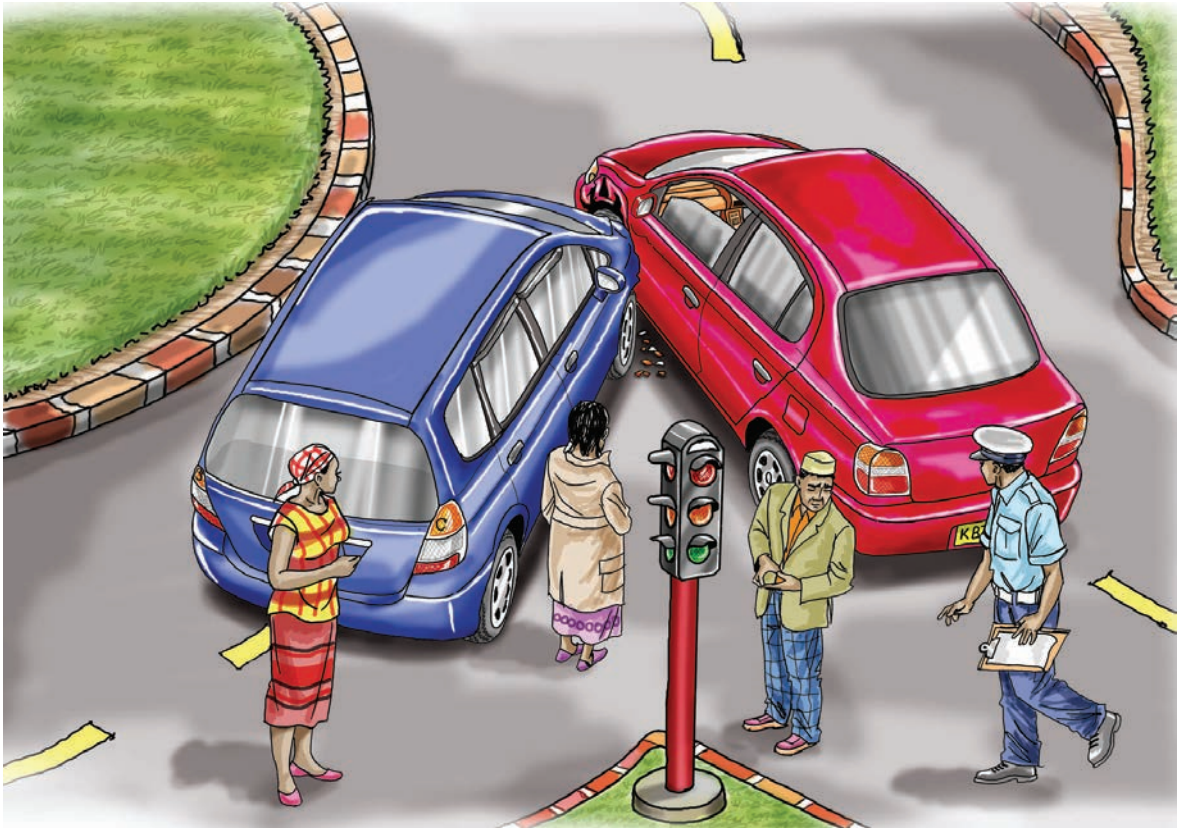
wakati ujao -ta

Dereva huyu **anahitimu**. - Dereva huyu **atahitimu**.

Rashidi **anajulikana** sana. - Rashidi **atajulikana** sana.

Mtu huyu **anamdanganya**. - Mtu huyu **atamdanganya**.

Roda **anashangaa** sana. - Roda **atashangaa** sana.

Dereva Rashidi

Rashidi alikuwa dereva ambaye **hakuhitimu**. Alijifundisha kuendesha gari kijijini. Siku moja Rashidi alimtembelea shangazi yake mjini Nairobi. Alipofika huko alimdanganya kwamba yeye ni dereva **stadi**. Shangazi yake alifurahi sana. Alijua sasa ingekuwa rahisi kwake yeye kwenda soko la Marikiti kila siku. Asubuhi iliyofuata shangazi aliamua kuenda sokoni. Rashidi aliruka kwenye gari harakaharaka na akaanza kuliendesha. Walipofika kwenye mzunguko wa magari, Rashidi hakujuua kazi ya taa za **trafiki**. Huyo! Alifululiza moja kwa moja japo aliiona taa nyekundu. Shangazi alishangaa! Kufumba na kufumbua macho, waligongana na gari lingine.

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **matatu**.

la	ma	ri	si	ba	mo
ta	pi	ki	shi	tu	ga

Sarufi: Soma sentensi hizi.

Umoja

- Hili ni gari lenu.
- Hili ni koti lenu.
- Hili ni basi lenu.
- Hili ni pipa lenu.

Wingi

- Haya ni **magari** yenu.
- Haya ni **makoti** yenu.
- Haya ni **mabasi** yenu.
- Haya ni **mapipa** yenu.

Ufalme wa kobe

Soma silabi na maneno.

■ mi tu mbwi	ba i s ke li	wa na ma ji
mitumbwi	baiskeli	wanamaji
e ro p le ni	ma no wa ri	u sa fi ri
eroplani	manowari	usafiri

Soma sehemu za neno na neno lote.

★ wa li tumia	u me endelea
walitumia	umeendelea
wa li tembea	hu tumiwa
walitembea	hutumiwa

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆ Umoja -yenu	Wingi -zenu
Meli yenu imeenda.	- Meli zenu zimeenda.
Feri yenu imechafuka.	- Feri zenu zimechafuka.
Manowari yenu imezama.	- Manowari zenu zimezama.
Baiskeli yenu imeharibika.	- Baiskeli zenu zimeharibika.

Usafiri

Zamani za kale, watu walitumia njia tofauti za usafiri. Watu wengi walitembea muda mrefu kwa miguu. Wengine walitumia wanyama kwa usafiri wao na wa mizigo pia. Watu walioishi karibu na mito, bahari na **maziwa** walitumia dau na **mitumbwi**. Mbali na kutembea, siku hizi watu wanatumia aina mbalimbali za magari, eropleni, baiskeli na pikipiki. Usafiri wa majini pia umeendelea sana. Siku hizi kuna meli, feri, na **manowari**. Manowari hutumiwa sana na majeshi ya wanamaji vitani.

Soma silabi na maneno.

■	du me dume	bu ndi bundi	ma pa mbo mapambo
	ta u si tausi	u shu ngi ushungi	chi ri ku chiriku

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	ya na yo tumika yanayotumika	ku burudisha kuburudisha
	hu tofautiana hutofautiana	ku pendeza kupendeza

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆	Umoja	Wingi
	Ndege huyu ana mdomo mrefu.	- Ndege hawa wana midomo mirefu.
	Anatuonyesha mfano mzuri.	- Wanatuonyesha mifano mizuri.
	Chiriku huyu ana sauti nzuri.	- Chiriku hawa wana sauti nzuri.
	Nyuni huyu ana sauti nyororo.	- Nyuni hawa wana sauti nyororo.
	Tausi huyu ana rangi nzuri.	- Tausi hawa wana rangi nzuri.

Maumbile ya ndege

Ndege wengi hutofautiana kimaumbile. Utaona tofauti kati ya ndege mbalimbali hata baina ya dume na jike wa aina moja ya ndege. Kwa mfano tausi dume ana rangi nzuri kuliko jike. Njiwa jike huwa na mdomo mrefu kuliko njiwa dume. **Bundi** jike ana shingo nyembamba na dume ana shingo nene.

Baadhi ya ndege pia huwa na **ushungi** juu ya vichwa vyao na wengi hawana.

Ndege pia wana manyoya mazuri ya kupendeza. Kwa mfano, tausi na kanga wana manyoya yanayotumika kama mapambo. Ndege wana sauti tofauti za kuburudisha. Nyimbo za ndege huwa na ujumbe fulani. Watu wengi huamini kuwa **chiriku** ana sauti nzuri kuliko ndege wengine.

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: feri.

fe	da	li	ri
pi	nwa	mi	ma
me	gu	ga	ki

Sarufi: Soma sentensi hizi.

Sentensi

Walitumia machela.

Walitembea kwa miguu.

Waliishi mjini.

Walitofautiana.

Hali ya Kukanusha

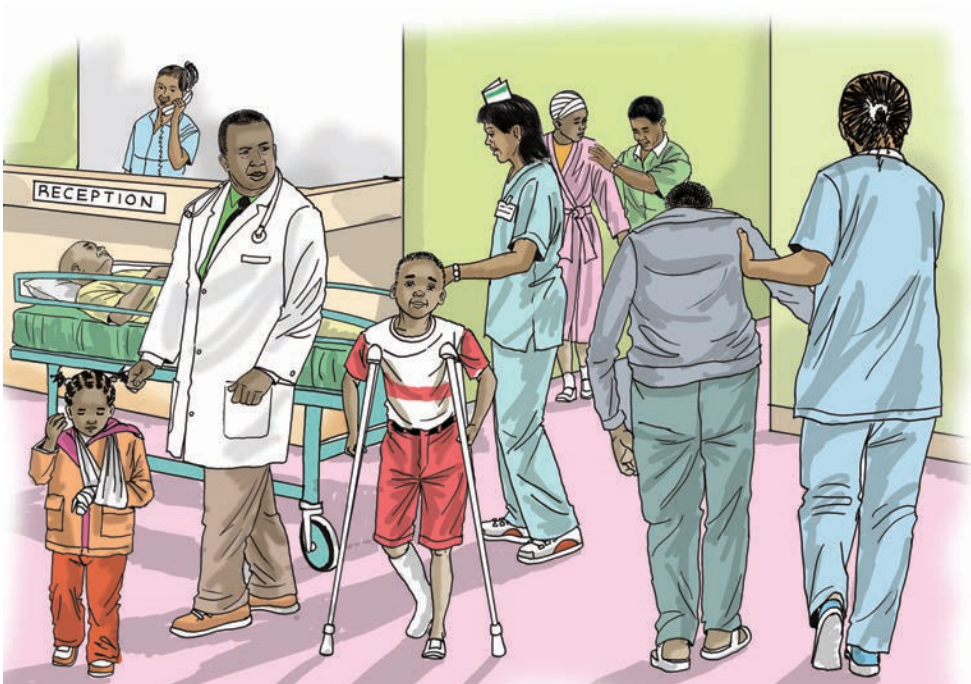
- **Hawakutumia** machela.

- **Hawakutembea** kwa miguu.

- **Hawakuishi** mjini.

- **Hawakutofautiana.**

Ugonjwa wa malaria

Soma silabi na maneno.

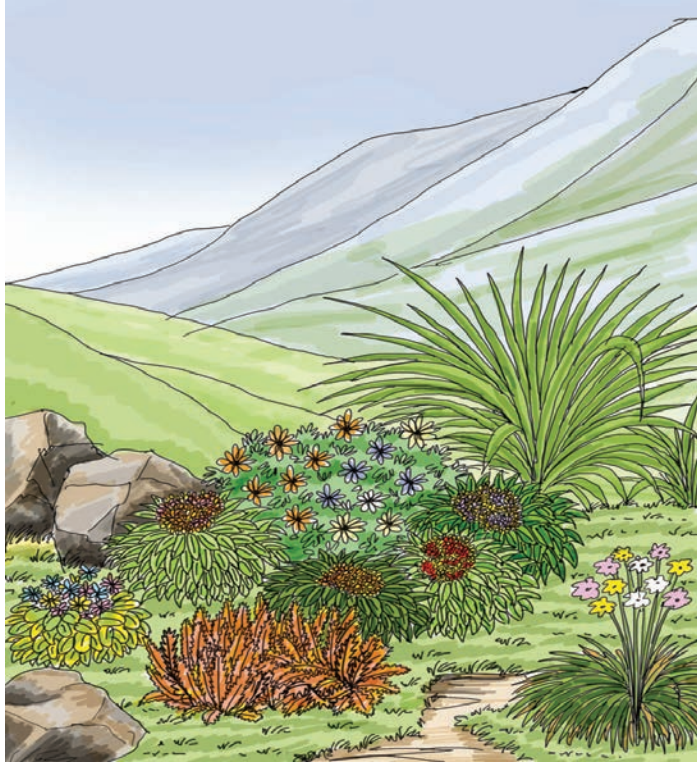
■ ja wa bu	nye u si	wa ri di
jawabu	nyeusi	waridi
nye ku ndu	sa ma wa ti	u fu o ni
nyekundu	samawati	ufuoni

Soma sehemu za neno na neno lote.

★ u si staajabu	ku pendeza
usistaajabu	kupendeza
li ki chomoza	ni ta li jibu
likichomoza	nitalijibu

Sarufi: Soma sentensi hizi

◆	Matumizi ya -angu	
	Umoja	Wingi
	Hili ni kaa langu.	- Haya ni maka a yangu.
	Hili ni swali langu.	- Haya ni masw ali yangu.
	Hili ni ua langu.	- Haya ni mau a yangu.
	Hili ni jibu langu.	- Haya ni maj ibu yangu.
	Hili ni pipa langu.	- Haya ni map ipa yangu.

Rangi

Rangi zote za ajabu, leo takupa **jawabu**,
Maswali yote nitajibu, nawe usistaajabu.
Rangi hupendeza macho, na pia zinavutia.

Nyekundu ni rangi gani? Ya maua natangaza,
Ua **waridi** la kupendeza. na jua **likichomoza**.
Rangi hupendeza macho, na pia zinavutia.

Nyeusi ni rangi pia, ambayo najivunia
Ni rangi ya nywele zangu, iliyo nyeusi pia.
Rangi hupendeza macho, na pia zinavutia.

Samawati ni rangi gani? Ndio rangi ya angani,
Na maji ya baharini, kuogelea ufuoni.
Rangi hupendeza macho, na pia zinavutia.

Soma silabi na maneno.

u pi nde

mwa nga za

ma to ne

upinde

mwangaza

matone

i ndi go

u ru ju a ni

ma nja no

indigo

urujuani

manjano

Soma sehemu za neno na neno lote.

li na po mulika

hu onekana

linapomulika

huonekana

u na po kutana

hu tawanyika

unapokutana

hutawanyika

Sarufi: Soma sentensi hizi.

Umoja

Wingi

Fulana hii ni nyekundu.

- Fulana hizi ni nyekundu.

Nguo hii ni ya samawati.

- Nguo hizi ni za samawati.

Kalamu hii ni nyeupe.

- Kalamu hizi ni nyeupe.

Penseli hii ni nyeusi.

- Penseli hizi ni nyeusi.

Upinde wa mvua

Upinde wa mvua una rangi saba za kupendeza. Upinde wa mvua huonekana wakati wa mchana. Mwangaza wa jua unapokutana na matone ya maji ndipo rangi tofauti huonekana. Rangi ya kwanza ni nyekundu. Ya pili ni rangi ya machungwa na ya tatu ni rangi ya **manjano**. Rangi zingine ni kijani kibichi, samawati, nili ama **indigo** na rangi ya **urujuani**.

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **samawati**.

sa	nye	ma	ku
wa	si	ti	ndu
ni	uki	pe	ja

Sarufi: Soma sentensi hizi.

Sentensi

Maji **yalipoteza** rangi.

Maji **yalitapakaa** kote.

Maji **yalisababisha** madhara.

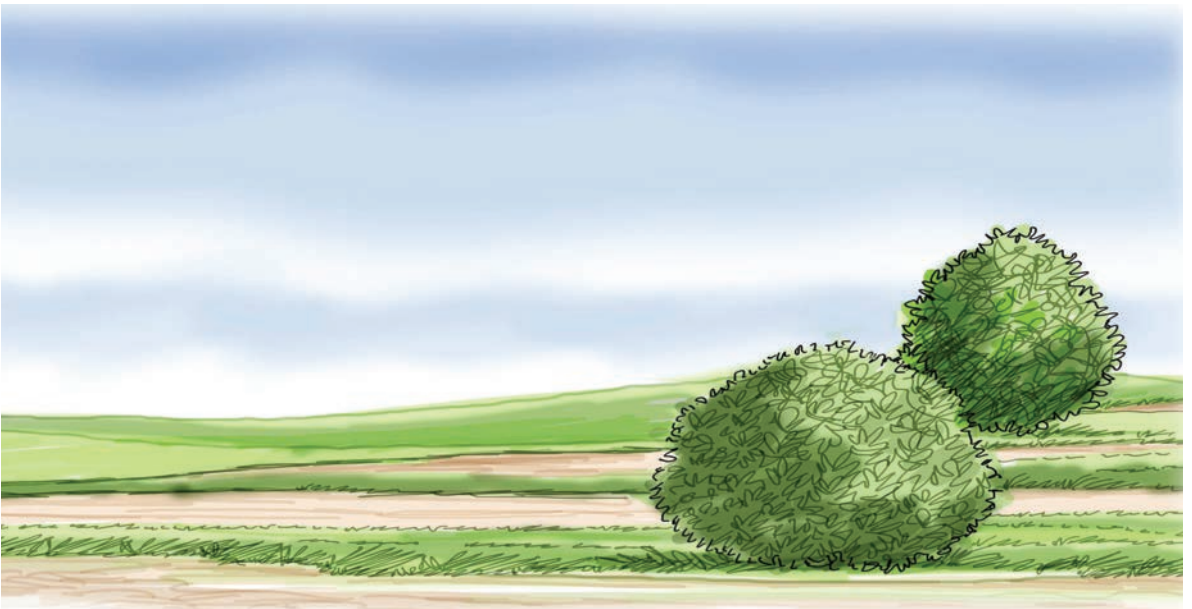
Kukanusha

- Maji **hayakupoteza** rangi.

- Maji **hayakutapakaa** kote.

- Maji **hayakusababisha** madhara.

Kwa nini mbingu ni samawati

Soma silabi na maneno.

■ cho mbo	ki sa sa	ku fu ngwa
chombo	kisasa	kufungwa
ma u mbo	o fi si ni	shu ghu li
maumbo	ofisini	shughuli

Soma sehemu za neno na neno lote.

★ ku wekwa	hu tofautiana
kuwekwa	hutofautiana
i ta ku saidia	hu tumiwa
itakusaidia	hutumiwa

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆ Sentensi	Kinyume
Amesimama karibu na ukuta.	- Amesimama mbali na ukuta.
Kitabu kiko juu ya meza.	- Kitabu kiko chini ya meza.
Mlingoti uko mbele ya ofisi.	- Mlingoti uko nyuma ya ofisi.
Kitanda kiko ndani ya nyumba.	- Kitanda kiko nje ya nyumba.

Saa

Saa ni **chombo** cha kupimia muda au wakati. Kuna saa za kufungwa mkononi. Hizi huwa ndogo kiasi lakini hutofautiana kwa **maumbo** na ukubwa. Kuna saa za kuwekwa ukutani. Hizi nazo hutofautiana kwa maumbo na ukubwa. Pia kuna saa za kuwekwa mezani. Hizi pia hutofautiana kwa maumbo na ukubwa. Saa za mkono hutumiwa na mtu mmoja. Saa za ukutani na mezani mara nyingi hutumiwa na watu wengi. Saa ni muhimu shuleni, ofisini, nyumbani na hata hospitalini. Ni vizuri kuwa na saa. Itakusadia kufanya **shughuli** zako za kila siku kwa wakati.

Soma silabi na maneno.

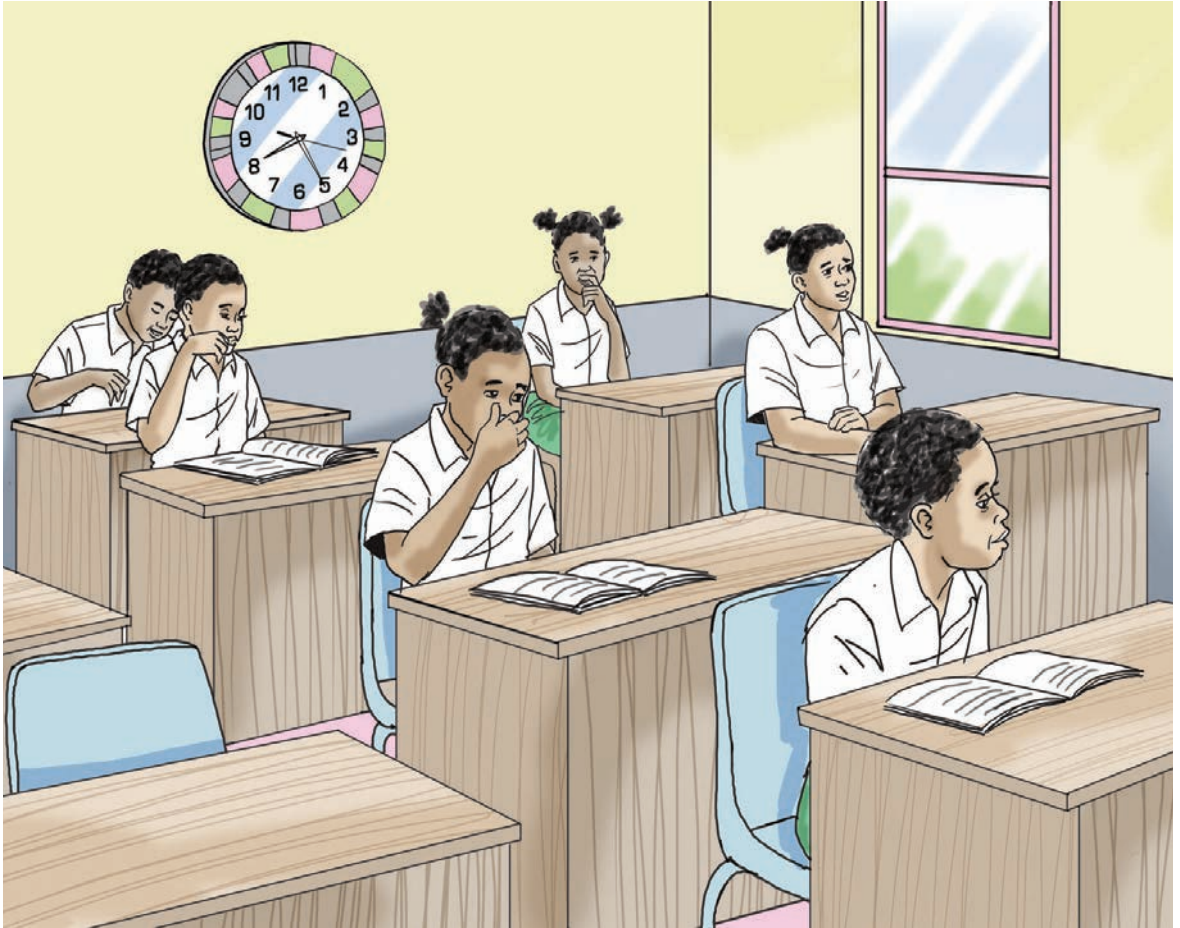
■	mwe ma	fo le ni	ma ra fiki
	mwema	foleni	marafiki
	wa ka ti	pa re di	a su bu hi
	wakati	paredi	asubuhi

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	hu wa ongoza	hu ji tayarisha
	huwaongoza	hujitayarisha
	i na po wadia	i ta ku saidia
	inapowadia	itakusaidia

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆	Umoja -hii	Wingi -hizi
	Saa hii ni ya mwanafunzi .	- Saa hizi ni za wanafunzi .
	Ofisi hii ni ya mwalimu .	- Ofisi hizi ni za walimu .
	Nyumba hii ni ya mzazi wangu .	- Nyumba hizi ni za wazazi wetu .
	Shule hii ni ya msingi .	- Shule hizi ni za msingi .

Mwema

Mwema huishi karibu na shule yake. Kila siku, yeye huamka saa kumi na mbili asubuhi. Bila kupoteza wakati, yeye hujitayarisha kwenda shuleni. Saa moja **inapowadia**, Mwema hupata kiamsha kinywa. Yeye huanza safari yake kwenda shuleni. Saa mbili wanafunzi hupanga **foleni** kwenda **paredi**. Baada ya paredi wanafunzi hurudi darasani kuanza masomo. Saa nne kamili wao huenda kucheza nje na marafiki zao. Saa sita kamili, Mwema hurudi nyumbani. Kabla ya kwenda, mwalimu wao huwaongoza kuimba wimbo mtamu wa “**Nasikia Sauti.**”

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **asubuhi**.

ma	na	su	ni	cha
a	cho	ku	bu	pe
ke	u	mi	o	si
ro	sa	ji	m	hi

Sarufi: Soma maneno haya.

Umoja

Nguo hii ni nzuri.

Hospitali hii ni kubwa.

Meza hii ni pana.

Hadithi hii ni refu.

Wingi

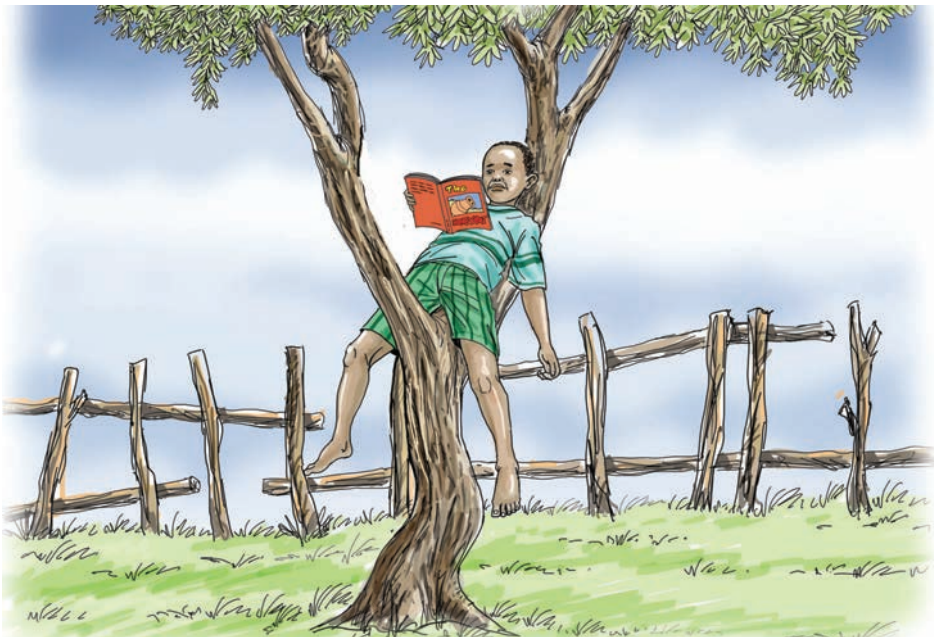
- Nguo hizi ni nzuri.

- Hospitali hizi ni kubwa.

- Meza hizi ni pana.

- Hadithi hizi ni refu.

Obura na saa yake

Soma silabi na maneno.

■	ku pe nde za	ma zi ngi ra	wa na ri a dha
	kupendeza	mazingira	wanariadha
	mbu ga	ma a ja bu	u li mwe ngu
	mbuga	maajabu	ulimwengu

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	wa me tu letea	ku tafuta
	wametuletea	kutafuta
	hu furahia	wa na hitaji
	hufurahia	wanahitaji

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆	-wetu	-wenu
	Wanariadha wetu wameshinda.	- Wanariadha wenu wameshinda.
	Wanyama wetu ni muhimu sana.	- Wanyama wenu ni muhimu sana.
	Watu wetu ni wazuri.	- Watu wenu ni wazuri.
	Wachezaji wetu ni mashuhuri.	- Wachezaji wenu ni mashuhuri.

Nchi ya Kenya

Kenya ni nchi ya kupendeza sana. **Wanariadha** wetu wametuletea sifa ulimwenguni kwa ushindi wao katika mbio za **masafa marefu**. Watu wengi hufurahia kuzuru nchi ya Kenya. Watu kutoka mabara mengine huja kuwaona wanyama pori kwenye **mbuga** zetu. Mji wa Nairobi ni mji wa kipekee ulimwenguni ambao una mbuga ya wanyama. Mlima Kenya ni wa pili kwa urefu katika milima yote barani Afrika. Mbuga ya Masai Mara ni mojawapo ya maajabu ya ulimwengu. Hii ni kwa sababu ya kongoni ambao huvuka mto Mara katika msimu wao kila mwaka. Ni desturi kwa wanyama hawa kuvuka kuja upande wa Kenya kutafuta malisho. Wanyama wanahitaji mazingira mema. Ili tupate faida kutokana na utalii, ni lazima tuyalinde mazingira yetu.

Soma silabi na maneno.

■	vyu ma	m mo mo nyo ko
	vyuma	mmomonyoko
	cha nga mo to	mba o
	changamoto	mbao
	p la s ti ki	ka ra ta si
	plastiki	karatasi

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	tu na vyo tumia	vi na po tupwa
	tunavyotumia	vinapotupwa
	hu tengenezwa	vi li vyo tengenezwa
	hutengenezwa	vilivyotengenezwa

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆	Sentensi	Kukanusha
	Vitu hivi vinaoza .	- Vitu hivi haviozi .
	Vyuma vile vinatupwa .	- Vyuma vile havitupwi .
	Vizazi vya sasa vinalindwa .	- Vizazi vya sasa havilindwi .
	Vitabu vyetu vinatumiwa .	- Vitabu vyetu havitumiwi .

Linda Mazingira Yetu

Vitu vingi tunavyotumia kila siku hutengenezwa kwa vyuma, mbao, plastiki au hata chupa. Vitu hivi vinapotupwa, havozi kwa urahisi. Hivyo basi **changamoto** kubwa tuliyo nayo ni kuepukana na kuharibu **mazingira** yetu. Ni muhimu tusitupe takataka mahali pasipofaa. Ni vyema pia kutumia vitu ambavyo vimetengenezwa kwa chupa, karatasi, chuma au plastiki. Tuvitumie vitu hivi kwa kwa muda mrefu kabla ya kuvitupa. Ni lazima pia tupande miti mingi tunavyoweza. Miti **huboresha** hewa, hupunguza mmomonyoko wa udongo na kuleta mvua. Kazi yetu ni kuyalinda mazingira yetu kwa vizazi vijavyo.

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **mlima**.

★

to	ti	nya	ki
m	di	mbu	ju
sa	mi	ma	ga
a	li	vu	ra

Sarufi: Soma maneno haya.

●

-wetu

-wenu

Watoto **wetu**

Watoto **wenu**

Wanyama **wetu**

Wanyama **wenu**

Wazazi **wetu**

Wazazi **wenu**

Walimu **wetu**

Walimu **wenu**

Ndege **wetu**

Ndege **wenu**

Mwezi

Soma silabi na maneno.

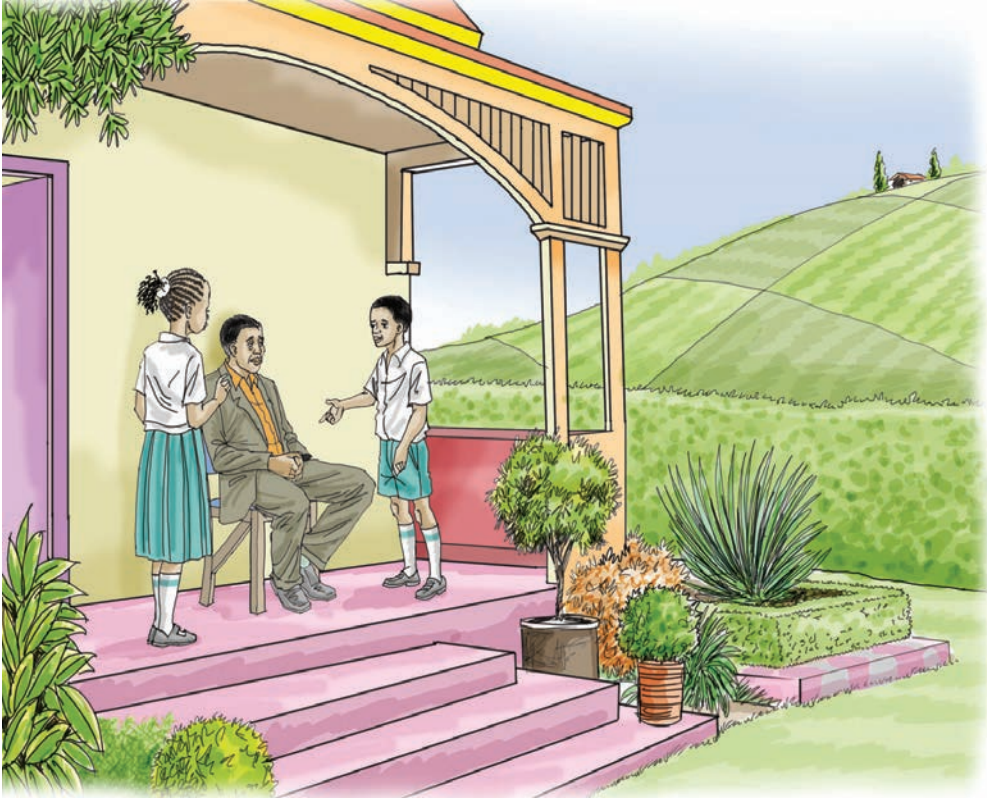
■ wa na ngu	ku cho ta	Ma ri a
wanangu	kuchota	Maria
ta fa dha li	na a mi ni	Ma ta no
tafadhali	naamini	Matano

Soma sehemu za neno na neno lote.

★ tu si achwe	a ta ni peleka
tusiachwe	atanipeleka
tu ki kamilisha	tu na shukuru
tukikamilisha	tunashukuru

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆ Sentensi	Kukanusha
Ninaumwa sana.	- Siumwi sana
Ninabaki hapa nyumbani.	- Sibaki hapa nyumbani.
Ninamsaidia mama yako.	- Simsaidii mama yako.
Ninapiga simu kazini.	- Sipigi simu kazini.
Ninampeleka mama hospitalini.	- Simpeleki mama hospitalini.

Mchezo wa Kuigiza: Mama Augua

Mama: Wanangu, naumwa sana. **Sijiwezi sijitambui.** Inabidi niende kumwona daktari mara moja . Baba yenu atanipeleka.

Baba: Sijui kama nitapewa ruhusa kazini. Hebu nimpigie simu mkubwa wangu. Na wewe Maria tafadhali ukitoka shuleni leo, usaidie hapa nyumbani. Unaweza kusaidiana na matano **kuchota maji** na kupika chakula.

Maria: Naam baba. Tunashukuru. Tukikamilisha kazi nyumbani tutasoma vitabu vyetu ili **tusiachwe nyuma.**

Baba: Ninaona mnapenda kusoma sana wanangu. Haya basi, nendeni.

Matano: Asante baba. Naamini mama atapata nafuu.

Soma silabi na maneno.

■ ka ti ba	ma e nde le o	u ta ma du ni
katiba	maendeleo	utamaduni
po to vu	dhu lu ma	ma dha ra
potovu	dhuluma	madhara

Soma sehemu za neno na neno lote.

★ zi na zo tokana	ku wa saidia
zinazotokana	kuwasaidia
i na pinga	ku faidi
inapinga	kufaidi

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆ Sentensi	Kinyume
Mila hizi ni nzuri .	- Mila hizi ni mbaya .
Jamii hii ni kubwa .	- Jamii hii ni ndogo .
Katiba hii ni ya sasa .	- Katiba hii ni ya zamani .
Madharahayani makubwa .	- Madhara haya ni madogo .

Mila na Tamaduni

Kila jamii kote duniani ina utamaduni wake. Kuna baadhi ya mambo katika utamaduni ambayo ni **potovu**. Utamaduni mzuri hujenga na kufaidi jamii na watu **binafsi**. Utamaduni potovu huleta madhara kwa maisha na maendeleo ya jamii. Baadhi ya mambo mazuri katika jamii ni kama vile watoto kutii wazazi wao na kuwasaidia kazi za nyumbani. Baadhi ya mambo potovu ni kama ndoa za mapema, tabia ya kuiba ng'ombe na vita kati ya jamii. Katiba ya Kenya inalinda kila mkenya. Inapinga utamaduni mbaya pamoja na dhuluma zinazotokana na utamaduni huo.

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **Katiba**.

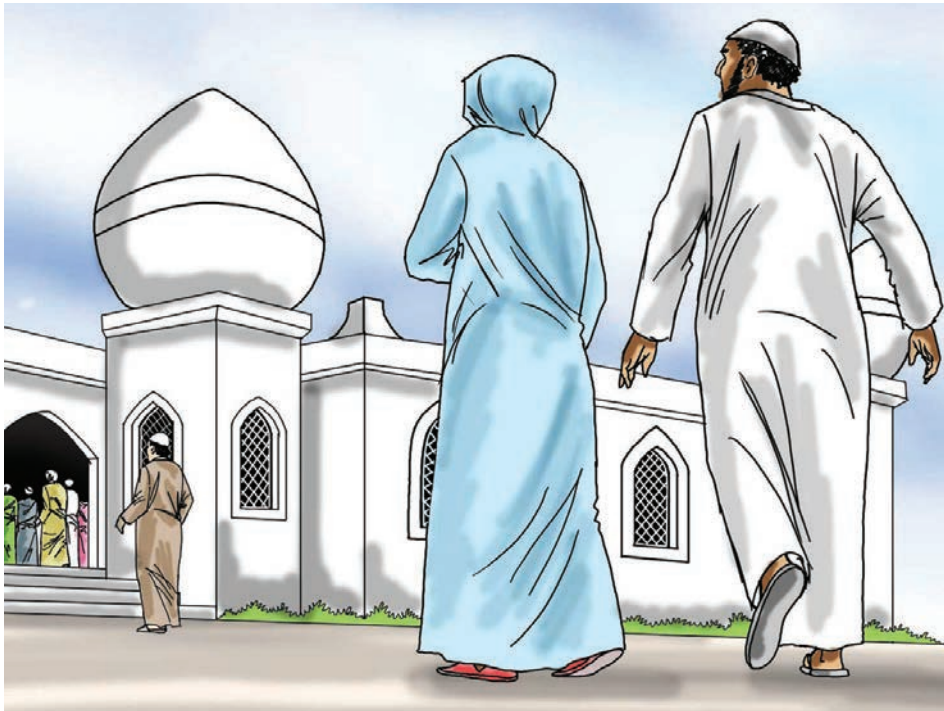
ma	ti	la	ka	mi	dhu
ba	cho	po	ba	mwe	ri
to	tu	ku	zi	che	vu

Sarufi: Soma maneno haya.

Neno	-	Kukanusha
Ninacheka	-	Sicheki
Ninalia	-	Silii
Ninaimba	-	Siimbi
Ninabeba	-	Sibebi
Ninakata	-	Sikati

Mavazi

Soma silabi na maneno.

■	u ta ma du ni	ma bu i bu i	wa ta wa
	utamaduni	mabuibui	watawa
	ki i s la mu	ma ri nda	wa ka to li ki
	kiislamu	marinda	wakatoliki

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	hu tofautiana	hu tumiwa
	hutofautiana	hutumiwa
	hu valiwa	hu patikana
	huvaliwa	hupatikana

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆	Umoja	Wingi
	Hili ni vazi fupi.	- Haya ni mavazi mafupi.
	Hili ni rinda zuri.	- Haya ni marinda mazuri.
	Hili ni buibui refu.	- Haya ni mabuibui marefu.
	Hili ni shati dogo.	- Haya ni mashati madogo.

Mavazi mbalimbali

Kuna mavazi mbalimbali ambayo huvaliwa na wanadamu. Mavazi haya hutofautiana kwa sababu ya utamaduni, dini, sherehe, kazi na hata hali ya anga. Kwa mfano, kanzu huvaliwa na wanaume wa dini ya kiislamu. Nao wanawake waislamu huvalia **mabuibui**. **Watawa** wa kikatoliki huvaa **veli** na marinda marefu. **Kanga**, na shuka hutumiwa kama mavazi ya kitamaduni. Jina lingine la kanga ni lesa na hupatikana katika rangi mbalimbali. Lesa huwa na maandishi yenye ujumbe spesheli.

Soma silabi na maneno.

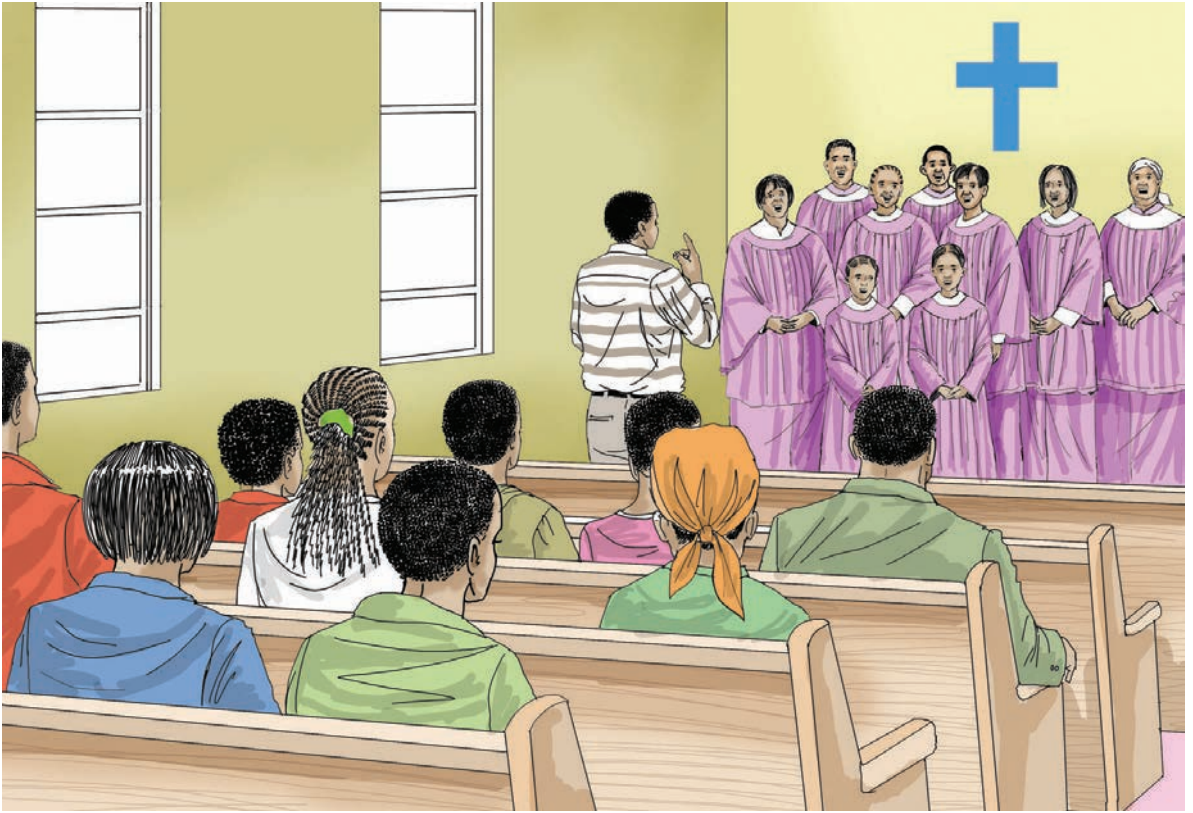
■	wa me vaa wamevaa	ki le mba kilemba	nye u pe nyeupe
	ka nzu kanzu	shu ka shuka	vye u si vye usi

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	i li po wadia ilipowadia	a li ji funga alijifunga
	a li mu uliza alimuuliza	wa li agana waliagana

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆	Umoja Nipatie kilemba cheupe . Ninataka kiatu chekundu . Ninapenda koti jeusi . Ninavaa rinda jeusi .	Wingi - Tupatie vilemba vyeupe . - Tunataka viatu vyekundu . - Tunapenda makoti meusi . - Tunavaa marinda meusi .
---	--	--

Siku ya ibada

Siku ya Jumapili ilipowadia Mzee Okelo alivalia koti jeusi. Alijifunga **kilemba** chake kichwani na kuvalia viatu vyeusi. Alianza safari kuelekea kanisani. Njiani alikutana na rafiki yake Mzee Sakuda. Mzee Sakuda alikuwa amevaa kanzu **nyeupe pepepe**. “Mbona huendi kanisani leo?” Okelo alimuuliza rafiki yake. “Ninaenda kumwona shangazi yangu ambaye **ameugua** kwa muda mrefu.” Basi waliagana na Mzee Okelo akashika njia moja kwa moja hadi kanisani. Huko watu walikuwa wamevaa nguo za aina mbalimbali.

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **shati**.

mba	nda	ri	sha	bui	a
li	re	ti	le	sa	rua
i	ke	su	nga	ki	bui

Sarufi: Soma sentensi hizi.

Umoja

Buibui hili ni chafu.

Shati hili ni refu.

Vazi hili ni zuri.

Rinda hili ni fupi.

Wingi

- **Mabuibui** haya ni **machafu**.

- **Mashati** haya ni **marefu**.

- **Mavazi** haya ni **mazuri**.

- **Marinda** haya ni **mafupi**.

Mama afua nguo

Soma silabi na maneno.

■ a li pa za alipaza	mbu zi mbuzi	ma pa cha mapacha
wa li o sa li a waliosalia	m si tu msitu	O jwa ng' Ojwang'

Tarakimu

● 10 - kumi	20 - ishirini	30 - thelathini
50 - hamsini	80 - themanini	100 - mia moja

Soma sehemu za neno na neno lote.

★ wa li po kuwa walipokuwa	wa me beba wamebeba
ku wa rudisha kuwarudisha	a li wa peleka aliwapeleka

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆ Huyu	Yule
Mbuzi huyu anakimbia.	- Mbuzi yule anakimbia.
Ndege huyu anapendeza.	- Ndege yule anapendeza.
Fisi huyu ni mlafi.	- Fisi yule ni mlafi.
Ng'ombe huyu ametulia.	- Ng'ombe yule ametulia.

Mzee Ojwang'

Mzee Ojwang alikuwa na mbuzi kumi. Aliwapeleka **malishoni** karibu na msitu mkubwa. Walipokuwa wakila nyasi, fisi akaja na kumla mmoja. Mzee Ojwang **alipaza** sauti na kuita, “Wooiii. Nisaidie. Fisi! Mbuzi wangu! Woouiii. Fisi! Mbuzi wangu!” Wanakijiji wakaja haraka huku wamebeba mikuki na mapanga. Lakini fisi tayari alikuwa amerudi kwenye msitu mkubwa. Wanakijiji walimsaidia Mzee Ojwang kuwarudisha nyumbani mbuzi waliosalia. Kesho yake, Mzee Ojwang alijawa na furaha alipopata mbuzi wake wawili wamezaa **mapacha**.

Soma silabi na maneno.

ku o nge za

kuongeza

ku to a

kutoa

ku ga wa nya

kugawanya

ku zi di sha

kuzidisha

ku fa u lu

kufaulu

ku sa wa zi sha

kusawazisha

Soma sehemu za neno na neno lote.

wa na vyo dhani

wanavyodhani

ku vi elewa

kuvielewa

hu ku elekeza

hukuelekeza

ya na yo husisha

yanayohusisha

Sarufi: Soma sentensi hizi.

Umoja

Alama **ya** hesabu.

Alama **ya** kuongeza.

Alama **ya** kutoa.

Alama **ya** kuzidisha.

Alama **ya** kujumlisha.

Wingi

- Alama **za** hesabu.

- Alama **za** kuongeza.

- Alama **za** kutoa.

- Alama **za** kuzidisha.

- Alama **za** kujumlisha.

Alama za hesabu

Wanafunzi wengi hudhani kuwa somo la hesabu ni gumu. Ukweli ni kwamba somo hili sio gumu kama wanavyodhani. Kuna vitu kadhaa ambavyo ukivijua na kuvielewa basi hesabu huwa rahisi sana. La kwanza ni kujua alama za hesabu kama vile: Alama ya kuongeza (+), **alama ya kutoa** (-), **alama ya kugawanya** (\div), **alama ya kuzidisha** (\times) na **alama ya kusawazisha** (=). Alama hizi hukuelekeza kutatua matatizo mbalimbali yanayohusisha hesabu. Somo la hesabu hukupa ujuzi wa kuweza kufanya kazi mbalimbali. Kwa hivyo tunasoma hesabu ili kufaulu katika mitihani yetu na pia kwa ajili ya manufaa ya maisha ya baadaye. Ukitaka kufaulu ni lazima upende na kufanya bidii kwa somo hili la hesabu.

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **kugawanya**.

nya	za	ku	di	ga	to
nge	zi	a	sha	o	wa

Sarufi: Soma sentensi hizi.

Umoja

Mkuki huu ni mdogo.

Mti huu ni mkubwa.

Msitu huu ni mzuri.

Mnazi huu ni mrefu.

Wingi

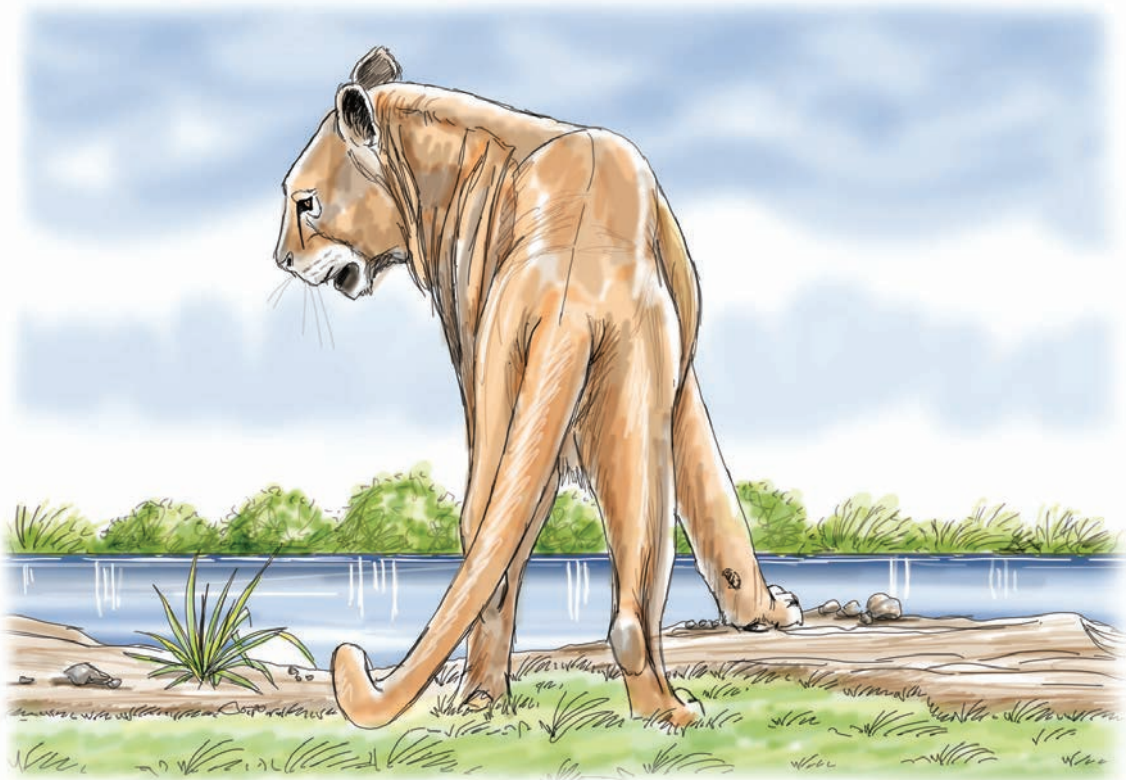
- Mikuki hii ni midogo.

- Miti hii ni mikubwa.

- Misitu hii ni mizuri.

- Minazi hii ni mirefu.

Mafumbo

Soma silabi na maneno.

■ ta ra ki mu	i shi ri ni	the la thi ni
tarakimu	ishirini	thelathini
i da di	ha m si ni	ti si ni
idadi	hamsini	tisini

Soma sehemu za neno na neno lote.

★ wa na i penda	wana funzi
wanaipenda	wanafunzi
wa wili	wavu lana
wawili	wavulana

Sarufi: Soma maneno haya na tarakimu.

◆ Maneno		Tarakimu
mia moja na hamsini	-	150
mia mbili	-	200
mia mbili na hamsini	-	250
mia tatu	-	300
mia tatu na hamsini	-	350
mia nne	-	400
mia tisa na tisini	-	990

Tarakimu

Shule ya msingi ya Pomoni ina wanafunzi wengi. **Jumla** ya wanafunzi wa darasa la kwanza ni mia mbili. **Idadi** ya wasichana wa darasa la kwanza ni mia moja na wawili. Idadi ya wavulana ni tisini na wanane. Jumla ya wanafunzi wa darasa la pili ni mia nne na ishirini. Wasichana wa darasa la pili ni mia tatu na wavulana ni mia moja ishirini. Jumla ya wanafunzi wa darasa la tatu ni mia tatu hamsini na saba. Idadi ya wasichana wa darasa la tatu ni mia mbili na ishirini na ya wavulana ni mia moja thelathini na saba. Jumla ya wanafunzi wa shule ya Pomoni ni mia tisa sabini na saba.

Soma silabi na maneno.

■	ha ba ri	m mo ja	wa wi li
	habari	mmoja	wawili
	shu le ni	njo o ni	ra fi ki
	shuleni	njooni	rafiki

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	a li ye potea	tu m rudishe
	aliyepotea	tumrudishe
	tu ki m pata	tu wa rudishe
	tukimpata	tuwarudishe

Sarufi: Soma maneno haya.

◆	Umoja	Wingi
	Mtoto mmoja	1 Watoto wawili 2
	Paka mmoja	1 Paka watano 5
	Rafiki mmoja	1 Marafiki wanane 4
	Mwalimu mmoja	1 Walimu watatu 3
	Samaki sita	6 Samaki saba 7
	Ndovu tisa	9 Ndovu kumi 10
	Watoto sita	6 Watoto saba 7
	Walimu tisa	9 Walimu kumi 10

Wimbo wa kuhesabu

Moja mbili tatu nne tano sita saba nane tisa habari ya shuleni. Kuna mtoto mmoja aliyepotea na tukimpata tumurudishe shule.

Rafiki zangu njooni, twende shuleni leo.

Moja mbili tatu nne tano sita saba nane tisa habari ya shuleni. Watoto wawili waliopotea na tukiwapata tuwarudishe shule.

Rafiki zangu njooni, twende shuleni leo.

Moja mbili tatu nne tano sita saba nane tisa habari ya shuleni. Watoto watatu waliopotea na tukiwapata tuwarudishe shule.

Rafiki zangu njooni, twende shuleni leo.

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **tano**.

a	n	fu	ku	ba	e
ni	no	n	l	li	o
sa	ya	ne	tu	ti	mi

Sarufi: Soma maneno na tarakimu.

Maneno

Tarakimu

Mia moja

100

Mia moja hamsini

150

Mia mbili

200

Mia mbili sabini

270

Mia tatu

300

Gazeti la Baba

Soma silabi na maneno.

■	nye u pe	ki ja ni	nye ku ndu
	nyeupe	kijani	nyekundu
	nye u si	ki bi chi	dhi ha ka
	nyeusi	kibichi	dhihaka

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	i me ni lea	tu li yo pigania	wa me ni sinya
	imenilea	tuliyopigania	wamenisinya
	twa ji vunia	tu si pendane	i ki pepea
	twajivunia	tusipendane	ikipepea

Sarufi: Soma maneno haya.

◆	Umoja		Wingi
	Nchi y angu	-	Nchi z etu
	Bendera y angu	-	Bendera z etu
	Rangi y angu	-	Rangi z etu
	●		●
	Taifa l angu	-	Mataifa y etu
	Gari l angu	-	Magari y etu
	Koti l angu	-	Makoti y etu

Rangi za Bendera Yetu

Nchi yangu imenilea, Taifa langu la Kenya,
Nchi yangu taitetea, wabaya **wamenisinya**,
Bendera ikipepea, wakenya twajivunia.

Rangi nne za bendera, ni muhimu nakwambia,
Nyeusi ya mwanadamu, uhuru kapigania,
Bendera ikipepea, wakenya twajivunia.

Nyekundu ni ya damu, ilomwagika vitani,
Mashujaa kahitimu, mjini na vijijini,
Bendera ikipepea, wakenya twajivunia.

Kijani rangi ya nchi, twaitetea hakika,
Tuipende hii nchi, sisi sote bila **dhihaka**,
Bendera ikipepea, wakenya twajivunia

Rangi nyeupe ya amani, kwa nini tusipendane?
Kumpenda wako jirani, hakuna hata jingine,
Bendera ikipepea, wakenya twajivunia.

Soma silabi na maneno.

■	be nde ra	ma ri da di	nye ku ndu
	bendera	maridadi	nyekundu
	wa za le ndo	hu s ta wi sha	A f ri ka
	wazalendo	hustawisha	Afrika

Bendera ya
Kenya

Bendera ya
Tanzania

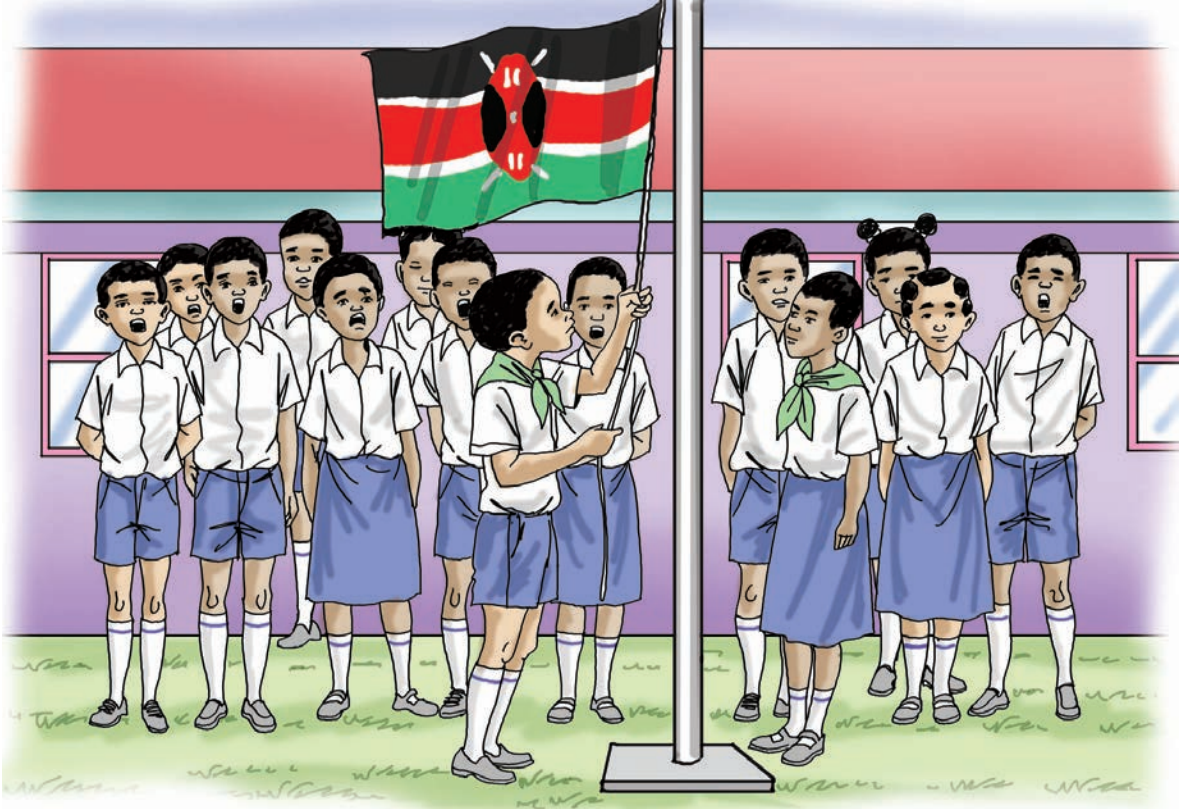
Bendera ya
Uganda

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	i na wakilisha	i li yo mwagika
	inawakilisha	iliyomwagika
	tu ki pigania	wa li o pigania
	tukipigania	waliopigania

Sarufi: Soma maneno haya.

◆	-wetu		-wenu
	Uhuru wetu	-	Uhuru wenu
	Uchumi wetu	-	Uchumi wenu
	Ushujaa wetu	-	Ushujaa wenu

Bendera yetu

Kila taifa ulimwenguni lina bendera yake ya kipekee. Taifa letu la Kenya lina bendera iliyo na rangi nne. Kila rangi ina maana yake. Rangi nyeusi **inawakilisha** rangi ya watu wa Kenya. Wengi wa wakenya, kama watu wengine barani Afrika, ni watu weusi. Rangi nyekundu inawakilisha ushujaa wa **wazalendo** waliopigania uhuru wetu. Pia inawakilisha damu iliyomwagika wakati wa kupigania uhuru wetu. Rangi ya kijani kibichi inawakilisha kilimo cha nchi yetu. Mimea huwa na rangi ya kijani kibichi. Rangi ya mwisho ni nyeupe. Rangi hii inawakilisha amani ya nchi yetu. Kwa kweli bendera yetu ni **maridadi** sana.

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **nyekundu**.

the	ki	ni	ndu	ma
ji	nye	ku	si	lu
kaa	u	ja	pe	mbi

Sarufi: Soma sentensi hizi.

- Nyekundu kama damu.
Nyeusi kama makaa.
Nyeupe kama theluji.
Kijani kama nyasi mbichi.

Wimbo wa Taifa

- 1 Ee Mungu nguvu yetu,
Ilete **baraka** kwetu,
Haki iwe ngao na mlinzi,
Natukae na undugu,
Amani na **uhuru**,
Raha tupate na ustawi.
- 2 Amkeni ndugu zetu,
Tufanye sote bidii,
Nasi tujitoe kwa nguvu,
Nchi yetu ya Kenya,
Tunayoipenda,
Tuwe tayari kuilinda.
- 3 Natujenge taifa letu,
Ee ndio wajibu wetu,
Kenya **istahili** heshima,
Tuungane mikono,
Pamoja kazini,
Kila siku tuwe na shukrani.

Soma silabi na maneno.

■	ku fu a ta kufuata	m shi ndo mshindo	ma zi ngi ra mazingira
	so ko ni sokoni	ma ga nda maganda	shi mo ni shimoni

Soma sehemu za neno na neno lote.

★	wa li m fuata walimfuata	wa li po fika walipofika
	ya li yo m fanya yaliyomfanya	a ka wa ambia akawaambia

Sarufi: Soma sentensi hizi.

◆	Umoja	Wingi
	Ganda hili ni kubwa.	- Maganda haya ni makubwa .
	Ganda hili ni dogo.	- Maganda haya ni madogo .
	Ganda hili ni tamu.	- Maganda haya ni matamu .

Mazingira

Watoto wengi hupenda kufuata wazazi au walezi wao wanapoenda sokoni. Siku moja Diba na Habona walimfuata mama yao sokoni. Walipofika sokoni waliona watu wengi wakila ndizi na kutupa **maganda** njiani. Mara Diba na Habona wakasikia **mshindo** mkuu. Walipoangalia wakaona mama yao ameanguka chini. Wakamwambia, “Pole mama”. Walipotazama zaidi wakaona maganda ya ndizi yalikuwa yemetupwa. Ni maganda hayo yaliyomfanya mama **akateleza** na kuanguka chini.

Hapo ndipo mama akawaambia wanawe kwamba ni muhimu watu watunze mazingira. Mbali na hatari ya kuanguka kwa sababu ya kutupa taka ovyo, mazingira pia huchafuka. Aliwaeleza kuwa takataka zote zinafaa kutupwa mahali panapofaa. Takataka zinafaa kutupwa kwa pipa la taka na shimo, bali si barabarani.

Soma silabi na maneno.

■ da wa	m za zi	u go njwa
dawa	mzazi	ugonjwa
si nda no	da k ta ri	u nge dha ni
sindano	daktari	ungedhani

Soma sehemu za neno na neno lote.

★ zi na tu shinda	zi na tu linda
zinatushinda	zinatulinda
u ta hatarisha	u si sherehekee
utahatarisha	usisherehekee

Sarufi: Soma maneno haya.

◆ Maneno	Kinyume
Dawa tamu	- Dawa chungu
Dawa nyingi	- Dawa chache
Dawa kubwa	- Dawa ndogo
Dawa mbaya	- Dawa nzuri
Dawa ghali	- Dawa rahisi

Dawa

Dawa za kila aina, naomba usichezee
 Ugonjwa wa kila namna, daktari muelezee
 Kuna chungu na tamu sana, **mtoto usisherehekee**
Dawa usinywe dawa, bila mzazi kuwepo.

Dawa za maji twapenda, ni tamu kama asali
 Za tembe zinatushinda, **ungedhani ni pilipili**
 Sindano zinatulinda, kutoka kwa homa kali
Dawa usinywe dawa, bila mzazi kuwepo.

Dawa usiweke ovyo, ni hatari kwa maisha
 Mtoto akila sivyo, **uzima huenda kwisha**
 Dawa ukiacha hivyo, maisha utahatarisha
Dawa usinywe dawa, bila mzazi kuwepo.

Tumia silabi katika jedwali kuunda maneno. Kwa mfano: **mazingira**.

ra	ma	wa	da
zi	si	za	nda
no	m	ngi	ga

Sarufi: Soma maneno haya.

Neno		Kinyume		Neno		Kinyume
ghali	—	rahisi		simama	—	keti
panda	—	shuka		lia	—	cheka
jenga	—	bomoa		juu	—	chini

Majumba ya Nairobi

